

OROL.

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor: O. Sytniansky.

Ročn. III.

Turč. Sv. Martin, 31. Marca 1872.

Číslo 3.

Duma Methodova.

Aj ty od uhla k uhlu rozprestrená,
 Pod každým písmom strúca sa Slávia,
 Či tam, kde v lad sa príroda zavíja,
 Či kde ju smaží slnka tvár plameňná!
 Obrovskou stvoril ňa Bôh dobročinný,
 Lež závistlivá neprajnosť osudu
 Rozkydala ňa v rozpadkov obludu,
 Z nichž každým iným vládne žezlom iný.
 Ty národ valný, v obra vyrastený,
 Určený večnou vôlou k svetopanstvu!
 Žiaľ, že veľkému tomuto poslanstvu
 Rozumeť nechceš v sebe rozdrobený!
 Na sto a na sto halúz sa rozpadáš,
 Sto a sto mien si v prepychu prikladáš,
 Hladajúc hlúpe v divej treštenosti
 Znivočiť jedna druhú bez lútosti.

Prečo len ty, môj národ, si neverný
 Sústave, v ktorej hýbeš sa a žiješ?
 Pozri na roj hviezd nebeských nesmierny,
 Na prášok, kvapku, ktorú zo hmly piješ;
 Všetko sa snažne v svornosti objemu
 Tisne a tiahne ku sriedku svojemu;
 Len ty v úlomkoch chatrných a biednych,
 Točiac sa v krážoch vždy väčších a väčších
 Od sriedku svojho do prostorov redších,
 Hynieš pri snahách svojich nedôsledných
 Vo živloch cudzích a slovanosmädných.

Ale preto na teba Svrchovaný
I nevyslovné bremeno nerestí,
Múk špikožravých, pekelných boľastí
Pošle a teba zo všetkých strán zraní.
V prachu a v blate jako červiak podlý
Plaziť a svijať budeš sa pred svetom,
Žiadna modlitba ťa z bied nevymodlí,
Ba ku posmechu vlastným budeš deťom!

Lež keď úplné strastné tisieročia
Vlečným krokom nad tebou sa prevalí,
Keď ťa ten Večný tisícraz prepáli,
Potom pre teba časy len nakročia,
Ktoré milostne teba vyotročia
A jíchž prst bránu slávy ti odhalí.

Tam v lone Tatier, Kriváň kde velebný
Bedrá opaskom opína oblačným,
Kúpajúc hrdo s úsmevom bezmračným
V šarláte zory vrcholec malebný,
Tam pod pažitou, jako pod pokryvou
Prs srdce, žblnká studienka ukrytá
Zakliata vôľou Boha nezmenivou
Až celých tisíc liet sa neodčíta.
Je to studienka spasnej vzájomnosti, —
A tu ťa vidím, národ mój, odklínať,
I hneď jej prúdy z tajných hlbokostí
Zeme sa počnú mocne hor pohýňať:
A tu, keď žily popresiaknu tvoje
Velebno-krásne začne sa ti snívať,
Lež sen pominie, ty počneš ožívať,
Poznávať, kto si, i určenie svoje.
A rhoduskému obrovi podobne,
Len že v rozmeroch millionásobne
Zväčšených vstaneš, jak si, veľkán celý,
Zakotvíš tam na Sunde nohu pravú,
Šlapnúc ľavou na pyšné Dardanelly —
A celý západ s úctou skloní hlavu!

Ludovít Žello.

V a l g a t h a.

Historická povest z dejov uhorských XV. stolia.

Od *Eudovita Kubániho.*

(Pokračovanie.)

V.

Sokovia.

Výše hradu ťahala sa hore úzka dolina, z oboch strán vápno-skálnatými brdy vrchov, ktoré hustou dúbrou pokryté boli, obtočená. Na ľavom brehu doliny, ktorý sa kolmo dolu zpušťal, nachádzajú sa i teraz dve súmerných otvorov jaskyne, v pradavných časoch vulkanistickým pôsobením v tekutom vápenáku utvorené. Vo vyšnej asi polštvrť hodinky od zámku vzdalenej jaskyni, bol otec Brožko usporiadal pre seba pusteňu, do ktorej sa už či pre vykonávanie súkromnej nábožnosti či k inakšiemu účelu, čas po čase ťahoval. Okolní nábožný husitský ľud považoval túto skrýšu starca za svätinu a pokornou úctivosťou vyhyboval sa jej, nazdajúc sa, že blízkosťou svojou posvätnú skrýš starca zneuctí. Ba povedzme pravdu, ľud toho veku, jako i teraz v básnickej obrazotvornosti držal takéto jaskyne za bydlisko dobrých a zlých duchov, ktoré na osudy človeka vplyv majú, pocity strachu v ľudu zbudzovaly.

Otec Brožko, bars osvietený kresťan, použil nevinnú poveru ľudu k svojim cieľom, a slovom i držaním sa svojim vzbudil vážnosť u prespolitosti k svojej skrýši obtočiac ju neprekročiteľným kolesom tajnej náboženskej povery a bázne.

Samé polozenie jaskyne malo do seba dačo romantično-posvätného.

Asi v polovici kolmo hore vystupujúceho vrchu, nachádzal sa otvor z doliny temer neviditeľný, ponevác z úkol-vúkol hrabinou a lieštinou zastienený bol. Pod nim asi v šesť siahovej hĺbke žblnkaly vlny potoka Balogu v dumno-lubostných šumoch. Na prsto neho na pravej strane doliny, vybiehala z vrchu veľikánska vapenná skala, jakoby ozrutný v pohanských časoch k modloslužbám určený oltár.

Nad jaskyňou šumelo tichými vzdychami široké lísta storočných dubov.

A všetko toto v jeden celok spojené tvorilo čarovný obraz posvätného účinku.

Krásna májová noc zahalovala svet prírody tmavosvetlým vzdušným závojom, na ktorom trasavé hviezdičky spôsobom blyskavých kryštálov sa ligotaly.

Lúbezný zápach a vôňa jarných kvetín plávala vzduchom, aromou svojou driemkajúci život prírody k milostným snom opojujúc. Májový vetrík laškoval sa v ľahkom vánku so zelenými vetvami stromov, a slávik v nebeských tónoch prespevoval svoju pieseňku všesvetnej lúbsti.

Zachádzajúci mesiacik osvietil ostatňou žiarou dve pred otvorom jaskyne stojacie postavy, ktoré tázobne na proti nim ležiacu skalú svoje zraky upieraly.

A skutočne na tejže skale hýbalo sa niekoľko druhých postav v polonočnom šeru, z ktorých jedna hlas kuvika napodobniac, jako takéhože druhu ozvenu dostala, spustila sa hneď dolu, a strmým krokom malú dolinku prekročiac, preskočila úzky jarčok, a ohebnosťou kamzíka škriabala sa hore.

„Čis to ty, Lacko môj?“ šepotal srieborný hlások v lúboznom znení, a biela rúčka klonila sa k príchodzíemu, ktorý sotva pred otvor jaskyne vstúpil, polúbil podanú mu rúčku a názvukom nevýsloviteľného pocitu lásky odpovedal takže tichým šepotom:

„Ja som, ja, — drahá duša moja — tvoj Lacko Huňad?“

„Pst . . . pane gróf, ticho: . . . cudzie oči vás strežú! Nasledujte mňa!“

A po týchto slovách vstúpil otec Brožko do jaskyne nasledovaný lúbencami — Milicou a Huňadom.

Sotva že tieto tri osoby do pustovne vstúpily, zjavily sa pred otvorom dve nové postavy.

„Ha, sto striel do mojej strely . . . to je opravdivý medvedací brloh! Nech ma čert vezme, keď je to nie strygónske hniezdo. Pane rytier, ratujme si dušu!“ . . . homral

chytil rukovet svojej drahokamom vykladenej šable i chystal sa k obrane.

Na štrnk zbrane roztrhly sa opony — a rytier Krask vstúpil dnu.

Milica sa ztriasla.

Okamženie zlomenia Mirkovho srdca bolo tu.

Huňad sa prekvapene díval i na devu i na dnu vstúpivšieho rytiera.

„Ach, Mirko!“ začala deva a hlas sa jej triasol jako zvuk struny, keď ju vetrík dotkne, „pohliadni naňho, a odpustiš ubohému bývalej snúbenici tvojej srdcu. Je to chytrý Lacko Huňad, môj lúbenec a jediná vidina mojej mysle, mojich citov!“

I obráťac sa k Huňadovi, pristúpila k nemu a uloziac hlávku na jeho mohutné prsia, pozerala nevyslovne sladkým zrakom do jeho čiernych očí i šopotala názvukom prosby:

Podaj mu ruku, Lacík môj! je to súdruh mojej mladosti, zomierajúcou matkou mne zasnúbený. Och, srdce moje sklamaro túhu matkinu oddajúc sa tebe večne! . . . Moja láska tvoja . . . dovoľ nech cítim k nemu priateľstvo. Podaj mu ruku, Lacík môj, je to Mirko Krask z Táboru, hrdina našich vojov, ktorému v mladistvom ohni junáctva snáď krom teba v krásnej uhorskej vlasti páru nieto. Podaj mu ruku, a vaše priateľstvo bude záväzkom spojenia chrabrych maďarských a slovanských vojov, a naša vlasť dožije sa pokoja a — naša láska cieľu!

Vábivý hlas devin neminul sa u Huňada žiadaného účinku. Pohladkajúc nežne jej anjelskú hlávku, pozdvihol pravicu a otvoreným vyjasneným čelom podával ju Kraskovi, ktorý tu stál zamyslený a jakoby nad rumami svojich nádejí.

„Ach vy ste Mirko z Táboru? — Poznáam vás. Šebko Rozgoň chváli vaše junácke rameno.“

Žiadne uštipky, pane!“ zvolal pri Rozgoňovom mene z tupého bólu sklamanej lásky k sebe dovedený rytier, a pozrel trpko na ešte i teraz zaviazané rameno. I spamätajúc sa doložil prenikavým vážnym hlasom:

„Vyhodili ste ma zo sedla, pane gróf. Ustupujem . . . vám svitlo a mne — mrká! Lež, na kalich a slávu Slovanstva! oceňte poklad Hospodinom vám v osobe Milice da-

ný, je to poklad mojej duše, za ktorý vás v páde nevernosti na zodpoved ťahať budem. S Bohom, Milica! . . . Slubu tvojho ťa sprostujem! Buď blažená, a nezabudni, že bars zlomené, preca povždy verné srdce Mirka za teba biť bude. Pristupte otče Brožko; požehnajte láske týchto dvoch lúbencov, mňa ale posilnite k bojom za kalich a za slávu Slovanstva!“

Dopovedal a hrdo pozrúc po milencoch obrátil sa k odchodu.

Lacko Huňad vstúpil mu do cesty.

„Ani na krok, rytier, kým mi vašu zmužilú pravicu k priateľstvu nepodáte. Znáam uctiť vaše velikomyslné srdce, znám si vážiť velikosť vašej obeti.“

„Prijmi pravicu Huňadovu, syn môj. Známost táto je výhodou tvojho posolstva k jeho otcovi,“ nahováral ho kňaz, jako videl, že je rytier v rozpakoch.

Mlčky prijal tento na ostatok podávanú mu pravicu junáckeho grófa, i stiskol ju vrelym citom. Potom kývnuc na rozlučné Milici, poberal sa von.

Sotva vstúpil do velikej podzemnej sieni, počul tu von štrnkot brnkajúcej zbrane.

„Ratujte dušu rytier — i ti druhí, čo sú tam dnu,“ volal dnu otvorom Hrabina, „tu je prisám Bohu zle! Skala tam von obstúpená. Ha sto striel . . . to je Kaňúr i s druhými čerty! Bohdaj jich diabli brali!“

Mirko dajúc znamenie nebezpečie starcovi, — vyskočil z jaskyne von . . . a práve včas Hrabinovi k pomoci.

Tento šerموval s dvoma naňho od zpodku dorážajúcima postavami, a opretý o zovnejší múr jaskyne, s výsledkom. Útok robiaci priskočivším rytierom odzbrojení, potácali sa dolu do jarku, za ktorým na balvane skalnom, zkaďe Huňad bol prišiel, tak tiež úporná seč stála.

Sotva Mirko osvobodil vchod jaskyne, zjavil sa i mladistvý Huňad a — „s Bohom Milica“ — zasepkajúc, ponáhlal sa svojim ku pomoci, prevádzaný novým priateľom Mirkom z Krasku a jeho sluhom Hrabinom.

„Povedal som, že to Kaňúr . . . sto čertov mi a jemu do duše!“ homral zbrojnoš, preskakujúci jarok, v ktorom jedna dlhá postava o breh opretá hore značky vytiahnutá bola. „No, keď je on, tak je i Krahulec

Hrabina, lebo on bol, svojmu nepremožiteľnému pánovi z Tábora a Krasku po boku, i obzeral sa nedôverivým okom po okolí.

Krask neodpovedal nič, načúvajúc v zmišľanom rozjatrení netrpezlivosti šumot u vniutra jaskyne.

„Hľadte že, hľadte tam na tú skalú . . . to sú vám, prisám Bohu, šišaky. Na moju hriešnu prostorečnú, to vám je Kaňúr! Spozoroval som, že za nami sledí. Hrmeniských . . .“ začal väčším hlasom Hrabina; dopovedať ale nemohol, lebo ho v tom dakto chytil za plece . . . a jako sa obzrel, videl pred sebou obrovskú postavu starcovu.

„Ani pisknúť, chlapče!“ preriekol temnohrubým zvukom otec Brožko. „Tu stoj na stráž, ale ticho, a keď dač podozrivého zbadáš, daj nám dnuká znamenie.“

Hrabina onemel jako stĺp, prežehnal sa krížom svätým a nedôverivo pozerajúc za odchádzajúcim svojim pánom, ktorý sa vo vniutri jaskyne i s otcom ztratil. I zastál si k strážu ostrým zrakom prelamajúc polotmu, ktorá i jeho, i postavy na skalnom proti nemu ležiacom balváne umiestený, a tak tiež istotne stráži držiace v šero zahalovala.

Nechajme Hrabinu tak, — pozrime do pustovne, tam nás čaká zaujímavejší výjav.

Jako Krask s otcom Brožkom dnu do jaskyne vstúpil, sledavým zvedavým pozorom prehliadol podzemnú priestraninu. Bola to veľiká, v skale prírodne otvorená sieň. Podla mokrych kvapkaním stalaktytu navlažených stien ťahalo sa niekoľko kamenných lavíc, ktoré ale úpravne s mochom prikrýté byly. Z najvyššej hĺbky sklepenia visela žltá, temnopriezračná mechúrová lampa, a liala slabé svetlo po podzemnom priestranstve, ktoré ale svojimi blesky do všetkých kútov jaskyne nedosahujúc, tvorilo v prosriedku bladožltý kruh, na spôsob dvoru kolo mesiaca, keď vo vyšších vrstvách blankytu mlhové obláčky plávajú.

Krask darmo pátral po druhých osobách, ktoré jako istotne vedel, pred nim do jaskyne byly vstúpily. V podzemnej pred nim otvorenej sieni, krom neho a starca nikoho nebolo.

„Ach, oťče Brožko!“ prehovoril smutno, „tu tajomstvo za tajomstvom. Netrápte moje umorené srdce. Moja trepezlivosť dochádza

konca. Odkryte závoj môjho osudu, — a potom nech sa stane vôľa Božia!“

Miesto odpovedi viedol ho starec prosriedkom siene ďalej k jednomu ústam jaskyni naproti ležiacemu otvoru, ktorý ale, ponevác dvoma veľikánskymi medvedacími kožami jakoby oponami zakrytý bol, neznáme oko vyslediť nedoviedlo.

„Zmužilost, rytier, zmužilost!“ šopkal starec Kraskovi a pomali rozhrnul medvedacie opony.

Z tajnej skrýše valilo sa bleskové more mnohých voskovíc vo svetle slnca blnkotajúcich, i oslepilo zlatými lúčami zraky rytierove.

„Och, och . . .“ zamrmlal tento srdcoringiacim hlasom, jako pred nim sa zjavivší výjav uvidel a pochopil; i poloziac pravicu na ranené srdce, klesal k zemi.

„Zmužilost, rytier, zmužilost!“ posilňoval ho starec, i dvíhal ho hore.

Skutočne, — Krask potreboval duševnej sily, aby rozum bólom srdca prekonaný nestratil.

V slávne osvetlenej sieni stála utešeným výrazom nadšenej lúbsti v tvári okrášlená Milina, dívajúc sa nevyslovitelne milostným pozorom na pred ňou kľaciacu hrdinskú postavu — mladého Huñada . . .

„Vstaň, Lacko môj, vstaň; nesluší sa synovi slavného Huñada pred dcérou, lupežného rytiera českého kľačať! Vstaň, junák mladý! Milica, dcéra Valgathova, sa tebe korí.“

I stál mladý Huñad a svoj mladistvý hrdinsko-krásneho výrazu obličaj hor povznesúc, bez toho, aby bol znal, že ho zlomený zrak sokov merá, obrátil sa k otvoru, a taktó dal vidieť tomuto štíhly junácko-hrdý zrast v kvete mladosti stojaceho bohatiara.

„Rozumiem ťa, Milica, rozumiem . . .“ mrmlal nešťastný Mirko, „tejto Božskej podobě chudobný český rytier ustúpiť musí. Och, oťče Brožko, poďte, poďte . . . vyvedzte ma na čisté svobodné povetrie. Tu mrtvo, — pusto všade.“

Ostatnie slová, bars ticho povedané byly, dotkly sa v tupom zvuku i uší Milencov. A bars starec zbadajúc pozornosť Huñadovu medzi Mirka a milencov medvedáciu oponu zpusťil, preca zazrúc Huñadovo oko, smutnobládú tvár a plamené oko českého rytiera,

z Balogu tu; lebo na moju hriešnu, Kudlák mi pošepol, že ti dvaja do jedného mecha dujú.“

Hrabina mal pravdu.

Na sprievod Huňadov útok vedúci nebol nikto inší, jako Krahulec, veliteľ Balogu, ktorý upovedomený súc svojimi vyzvedačmi o zjavení sa uhorského jazdeckta, chtiac i bez Valgathovho vedomia niečo ukoristiť, sledoval toto — a v poružení s Kaňúrom oboril sa naň.

Sprievod Huňadov mal bezpečné položenie.

Kolmost skaly prekázala výlet dobýjajúcich . . . A tito v ohni útoku výsledok Kaňurovho boja s Hrabinom nespozorujúc, náhlým uderením Huňada a Kraska na nich prekvapení, bars vo väčšom počte, dali sa hor dolinou v útek.

„Zastaň jim cestu, Rozgoň, zastaň!“ volal v ohni boja rozhorlený mladý Huňad, i vyskočil na privedeného mu koňa prenasledujúcu spolu s Kraskom Krahulcových žoldnierov.

„Prepusťte tú nočnú zberbu, nech utekajú na výlom hlavy. Pre česť vašej Milice, Valgatha o vašom tu pobytí nesmie nič vedieť,“ dohovárať Krask Huňadovi.

„Pravdu máte rytier,“ odpovedal tento, i zatrubil na malej sribernej trúbke a spojený so svojim sprievodom, podal mu ruku stisknúc ju vrelo, i ubáňal hor čistinou vyše skaly k Bankovu sa fahajúcou.

Krask s Hrabinom sa do húšťavy utiahol i spiechali oba tajnou cestou k Drienčanskému zámku.

VI.

Meluzína.

Tam asi, kde teraz kostol zahoranský*) stojí, ležala v časiach našej povesti na jednej dosť hodného objemu dokola zelenou bučinou lemovanej čistine, horáreň, k výletom honbovým majiteľmi zámokv Maginhradu a Hrachova určená.

*) Zahorany je dedinka v Malohonte i teraz kvetúca, v ktorej sa narodil r. 1830 náš nezapomenuteľný priateľ † L. Kubáni.

Red.

V tých časiach junáctvo v krátkych dobách pokoja neustávalo od boja.

Keď ľudského nepriateľa nebolo, vypovedal sa boj divej zverine v ozrutných prastarých horách v celých krdloch sľediacej.

Središfom takýchto zábav bola naša horáreň, z ktorej sa výpravy na divú zver dialy, a zkolená zver zase semká sa snášala. Nemôžeme síce povedať, žeby v zovniutnej podobe terajším vkusne a nákladne vystaveným myslivňam prirovnať sa bola mohla. Podobala sa viacej nemotornej z ozrutných brevien složenej kolibe, nehoblovanými hrubými daskami pokrytej. V brevnách vyrezané oblôčky, priezračným mechúrom zalepené, podávaly jej dnu polotmavé svetlo, ktoré v prosried horárne blnkajúcim ohňom zväčšované bolo. Pred dosť priestraným otvorom dupkali a prskali o drevené stĺpy priviazané kone, na znak toho, že jích majitelia, tam dnu kolo blukotajúcej vatry meškajú. Boli to štyri opravdové tátošky ohnivej krve a pozoru, dla zvyku toho času bohato okantárené.

„Vlčúr stupajte von, prihotujte kone!“ rozkazoval tam dnu v horárni milo, lež veliteľsky cvendziaci hlas, a na prahu sa zjavila osoba v obyčajnom rúchu a zbrani zbrojnoša, s potmešilým úsmechom kolo žltocerveným fúzom zastienených tenkých úst.

Vlčúr modrozeleným okálom zjastril naproti do bučiny a zpozorujúc tam ligotavý odlesk šišaka, bez toho, aby sa bol na prskajúce kone obzrel, stúpál fahavým krokom do bučiny.

„Všetko v poriadku, Wölfel?“ spytovala sa ho nemecky v húštine ukrytá postava.

„Ano, Sperber,“ odpovedal v takejže reči zbrojnoš.

„Je sama?“

„Brezovický a Hraško jej otec je s ňou.“

Gottes Blut, und alle Heiligen! . . . nič sa nám nedarí! Ani večera, ani dnes. Zajtra príjde Cilley a — nemáme ani jednu v rukách.

Vlčúr sa horko usmial.

„Ty jako ty, Sperber, ty si aspoň pánom ale ja a Habicht nič, po nič takú háveď kacírsku slúžiť. Ha, sakrament! to ja nevydržím!“

„Z Habichta nič — to je trup, i tej noci všetko on pohubil. Mali sme jich všetkých v pasci a to nie len ju, ale i zvláštnejšieho ptáčka. A odbrnklo to všetko. Gottes Blut!“

„A čo teraz Herr von Krahulec?“ dopytoval sa úsmešne Vlčúr, dávajúc takto na javo závisť svoju nad postavením svojho spoludruha.

„Wölfel, Cilley ťa na teraz mne podrobil. Žiadna závisť a odpor. Trpíme všetci pre veľkú vec. A tak, zostane pri starom pláne, rozumieš?“

„Dokonále, Ritter Sperber!“ uklonil sa Vlčúr.

„A tak počuj, mám desiatich so sebou. Tvoj úkol je poľovnícke družstvo do Papčanskej doliny doviest. Ja tam budem v zálohe o ostatné sa nestaraj.“

S tým zmizol.

A Vlčúr sa plazil nazpak k horárni.

Sotva z bučiny vystúpil, letela na koni proti nemu jedna štíhla, hybkých pohybov tela Amazona, švihla ho po hlave malým remeňným korbáčom a hnevivým výrazom v tvári a očiach blnkajúc hromžila tenkým síce, lež rozkazujúcim tónom:

„Neposlušná zberba nemecká! Či ty tak moje volenie plníš!?“ Potom obrátila sa k jazdcovi za ňou cválajúcim, pokračovala velitelsky: „Nie, otcé Hraško, to je posmech a haňba zpozďilých zradných Nemcov do služby brať, čo sú vyzvedači, a kedy tedy nás predajú.“

„Ja som nie Nemeč,“ odpovedal zperno Vlčúr, „ja som poctivý Čech z Prahy,“ i pozrel strašným zrakom na rozpajedenú Amazonu.

Táto ho ešte niekoľkokrát korbáčom, švihla, a potom sprevádzaná jazdcami letela čistinou jako šíp.

„Zinka, Zinka!“ volal starý Hraško, tučná uzemčistá to chlapina s prebitým ťahom v tvári: a lapal ústami i nosom povetrie, i doháňal pred nim uhánajúceho jazdca, ktorý za Amazonkou pádil.

„Hahaha!“ smiala sa Zinka, obrátia sa zpiatkom, „ste ho vy mne za jazdca, za rytieri, ktorých i devica prehoní, a ktorí pred zupným zbrojnošom ani jej právo velenia nezastanú.“

S odpustením panna, vy ste si ho sama dôkladne zastala, k výpraskom sú vaše biele rúčky dokonale stvorené,“ odpovedal jej mladý jazdec, prechodiac do devinho žartovného tónu.

Meluzína ale, miesto úsmechu jako rytier očakával, švihla po ňom tmavým zrakom, v ktorom sa odblesk uráženia ligotal, i preriekla s netajenou zlostou:

„Janko Brezovický, menujete sa slovan-ským šľachticom, ale s odpustením — jako povedáte — vy ste baba!“

Mladý šuhaj zakabonil čelo.

„Pravdu máte!“ odvetil na ostatok, „málo chybí, že som sa už pri vás nestal babou; ale na Matúša z Trenčína, ktorý mi bol po starej matke pradedom, vašej lubovoli sa jako psík na svorke vodíť nedám!“

I pozrel hrdo po Amazone, popchol koňa a uháňal preč.

„Hrom a peklo! kýže vás čert tepe?“ volal otec Meluzinin pustiac sa za rozmrzeným šuhajom, istotne chtiac ho pohnúť k návratu.

„Brezovický!“ volala odhodlanosťou svojho súpera zarazená deva.

V tom zadupotali kone, a ona sa obrúc videla z bučiny na čistinu vystupujúcich dvoch jazdcov, v ktorých jej bystré oko na skutku rytiera z Krasku a jeho verného Hrabinu poznalo.

„Mirko z Drienku! Hľadte, hľadte, jako pán z Maginhradu, pred ohnivým okom Meluzíny Hraškovej uteká. Dovedte mi toho neverníka, nech mu čítam kapitolu.“

Krask sa pred ňou ohebné uklonil, potom vytiahnuč zpoza opasku malú zlatú písťalku, vylúdlil z nej prenikavý hlas kukučky a týmto znamením uhánajúci Brezovický upozornený, zastal v behu i obrátil sa zpiatkom.

„Hu, jak smutne vyzeráte, Mirko; jako čoby ste práve z hrobu vstávali!“ prihovárala sa Meluzína nášmu známemu. „Čo? Snaď i vy od Milice utekáte? ach,“ doložila vášnivo a tajno pozrela bokom, pátrajúc, či sa Brezovický vracia, „dneskajšie junáctvo nestojí za nič, vymrel v ňom duch rytierskej ľúbosti, vernosti a oddanosti k devám — ten jediný zbudzovateľ hrdinských činov. Tak sa sláva Kalicha a Slovanstva nezvelebí! Vidím vás už všetkých v pazúroch Nemca ...“

Vidím, jako sa Nemčina v Cilleyho oplzom dvore koríte, a nechávate nás, odmeny vašej chrabrosti tam Sperberom v koristi. Eh, viem ja všetko,“ — dodala hrdo, a obratiac sa k došlému Brezovickému opýtala sa posmešne:

„Pane z Maginhradu, kam smeroval váš útek?“

„Všetko jedno hoci kam, len si vám z očí,“ odpovedal tento chladne, i podal vítajúcu ruku Mirkovi.

Meluzína sa do gamby hrízla. V očiach zjaskrilo sa jej, a purpúr uraženého citu hrdosti zalial jej významnú smelých, ale pritom všetkom milých ťahov počernú tvár.

„Čo nového Mirko?“ dozvedal sa Brezovický svojho priateľa. Tebe Jiskra a Valgatha nikdy nedá odpočinku. Z tvojej vážnej tvári vidím, že si zas v dôležitej úlohe... Eh, a bolo by ti i trochu oddychu treba!“

Miesto odpovedi vytiahol Krask hodbávnou šnorkou zakrútený list a podal ho Jankovi.

„Hrom a peklo!“ zamiešal sa Hraško, „to tajomstvá, zas tajomstvá, a na veky tajomstvá. Dúfam, rytier, že jich i mne sdeliť máte.“

„Nie som k tomu oprávnený! Na vás mám posolstvo, by ste sa zajtra k schôdke českých veliteľov na hrad Drienčany dostavili. Tam sa istotne o budúcich zámeroch jeho milosti Jiskry dozviete. Jeho milosti i s grófom Cilleyom tam bude.“

Hraško očividome uspokojený odpovedou Mirkovou, vzdialil sa, asi na sto krokov od nich — a tam naňho čakajúcemu Vlčúrovi, jako sa nazdal nesporovano, sdeliť dáke rozkazy.

„Hm,“ homral Hrabina, „na môj hriešnu, ti dákych čertov kujú;“ a zrakom stíhal do huštiny sa poberajúceho Vlčúra.

Kým Brezovický Kraskom podaný mu list čítal, ztíšila sa rozbúrená krev Meluzíny, a spozorujúc odchod otcov, pridrúžila sa k Mirkovi a pošepla mu určitým názvukom v uši:

„Posolstvo vaše znám, i ja pôjdem s vami!“

Rytier z Tábora zadiveno pozrel na k nemu naklonenú dievčinu.

„Myslíte si, že nemám svojich vyzvedáčov? Eh, znám ja všetko — ale to všetko

k vašej ochrane! Pre Boha, nesverte nič otcovi, ten je Nemcami celkom osnovaný. Cilley o vyslanstve vašom nesmie vedieť; to je vôľa Jiskrova... Rozumiete? No či ste už dočítal pane z Maginhradu?“ obrátila sa k Brezovickému, „pristúpte sem, bozkajte mi na smierenie ruku, dneska budeme vaši hostia. Uvedte slávne svoju lúbenicu do zámku svojho chyrného pradeda po starej matke Matúša z Trenčína, ktorému, daj Bôh, aby ste sa vyrovnali.“

Tieto slová Amazony prednesené sladko smiešnym hlasom roztopyli chladnosť slovenského šuhaja. Vo veselom rozmare priskočil k devici, bozkal jej rúčku, pozrel v jej utešené čierne oči, z ktorých blesky citu plnej lúbsti do jeho zrakov letely.

„Pôjdem i ja s vami!“ šepkala deva milencovi v ucho, a pustiac svojmu koňovi uzdu, ubáňala predkom, za ňou kavalkáda rytierov v sprievode Hrabiny uprkom cválajúce.

Kým sa takto spoločnosť nami opísaná nemysliac ďalej na honbu, domov na Maginhrad vracala, ležal Krahulec veliteľ Balogu s desiatimi dobrodruhmi v Pápčanskej doline za jednou veľikou skalou v zálohe. Čas mu už bol pridlhý, a nepokojne načúval hórny šuchot, i kladol ucho k zemi, aby približujúci sa dupot koňský ešte zďialky dopyčuť mohol.

Zrazu sa spokojno usmial, pozdvihol hore od zeme hlavu, a kývol svojej chase.

Táto sa pomáli, každý v inú stranu, roztratila, tvoriac kolo zálohy neviditedlnú reťaz.

Zpoza skaly vystúpil udychčaný Vlčúr. „Sám si?!“ zareval Krahulec zlostným hlasom.

„Jako vidíš, Sperber, z našich plánov dnes nič nebude, honba sa prekazila, rytier Krask došiel k spoločnosti — a ta sa neomylné v sprievode jeho na Maginhrad vráti.“

„Gottes Blut, a ty že, čo tu chceš, — čo si jim nie za päťami?“

„Ponevác som nechcel, aby sa tu celý deň nič po nič ztrávil; ba mám na teba i posolstvo.“

Krahulec pokojne kývol hlavou.

„Hovor, Wölfel!“ rozkazoval veliteľsky.

Tento urazený zpupnosťou svojho spoludruha, zazrel bokom naň diabolským po-

hladom; potom ale odpornej tvári svojej pokorný výraz dajúc, zvestoval sporou rečou:

„Hraško ti oznamuje, že Krask od Valgathu k Brezovickému s tajným posolstvom vyslaný je. Istotne má písobné návody. Medzi Čechmi sa dač tajného kuje. Krask sa iste ešte dnes domov vráti. Ide o to, aby sa tie písobné návody do rúk Cilleyho dostaly a tak . . .“

„Gut, gut,“ hovor ďalej!“

„A tak — ostatné, že znáš, čo máš robiť.“

„Gottes Blut! v hrsti vám je, a ja vám ho chytať mám? Ihr Memmen, kedby to Meluzína, ale — Krask!“

Nahnevany zahvizdol, a jako sa jeho chlapstvo do vedna sbehlo, bez toho, aby sa

(Pokračovanie nasleduje.)

bol ďalej o Vlčúra obzrel, stúpал dolu dolinou.

„Či tak Sperber?“ homral v strašnom rozbúrení krve tento a modrozelené okále divo kulal za odchádzajúcim. „Chychychy . . . a tomuto oplanovi Cilley najviac verí? Höll und Hod! . . . On veliteľ, ten podlý oplzlý pes, ten zradca Habsburgského domu! . . . čo kým ja za slávu a rozšírenie Nemectva potupný šat zbrojnoša nosím, do tedy sa sháňa po lúpežných Českách? Rozumiem ťa Krahulec, nie Cilley, ale ty sám za Meluzínou pasieš! Ach prašinák! utri si ty i s vyčhrtlým našim grófom od tej zuby. Meluzínu Ritter Wölfel ľubi!“

I usmial sa príšerno a stúpал hore.

Milina.

Prostonárodnia poviedka.

Od Jozefa Janča.

(Pokračovanie.)

IV.

Dni, týždne, mesiace rad po rad leteli, A minul rok — a rok po návrate celý. Tu na novú zasa chystoval sa cestu, Získať zlata, sriebra k ďalekému mestu. A keď sa už od dcér chladno poodberal, Odberanie svoje tou rečou zavierať:
„Nuž povedz mi každá, jako ma máš rada A čo si ti srdce na pamiatku žiada?“
A Lubica začne: „Všetky lásky sveta Proti láske mojej sú nič, klebeta;
Bez čistého zrna umre holubica,
Ja bez teba otče; — tak ľubi Lubica.
A keď si dákeho mám vyžiadať daru,
Nech bude diamant — diamant bez páru.“
Za ňou sa hneď pyšná ohlási Krásava:
„Ja vás ľubím jako tichý dážď otava.
A všetky ľubosti, čo svetom vývodía,
Ku prahu ľubosti mojej zobrať chodía.
Tak si svojho otca Krásava má rada
A za to najdrahšiu perlu v svete žiada.“

A Milinka mlčí. — „Nuž a ty, Milina? Žiadna žiadost tvojim srdcom nepohýna?“
Tu Milina smutná: „„Načo sporit reči? Ľubím vás, jako sa dobrej dcére svedčí.““

„Ale ešte jednu zodpovedz otázku:

Čože si vyžiadaš za tú tvoju lásku?“

„„Ostatní hlas matky bol mi: Dobre sa maj, Dcéra! Lásku nekúp ani nepredávaj.

Prosím vás, len i tam na mňa si spomnite — A jednu mi čerstvú ružu odtrhnite.““

„Ty sprostá, načo mám nosiť ruže ztade, Keď jich máš storakých tisíce v zahrade?“

„„Otec môj, ruží mám, isteže bez čiesla, Ale tie mi ruka otca nedoniesla.““

„Nuž i drevenný je groš dobrý bláznovi — S tým si malú trovu spravila otcovi.“

Rečie, — tajde kupec. A tie jeho vily Ďaleko za mesto otca sprevodily.

Otca sprevodily, — do sestry sa daly, Skromnú vysmievali a bláznom nazvaly.

Prišly domov: bola Milina v tom dome Čo anjel v nešťastnej dakedy Sodome.

V.

Tak dobre! On tajde; hrdý košíš honí V pozlátých štverňach štvoro vranných koní
A cesty len míla za mílou ubýva
A pánovi v koči o zlate sa sníva.
Vezie dost peňazí a viacej vytrží —
Dobrý kupec v trhu do konca vydrží.

Idú len a idú — príjdu v šíre hory,
 Kde zbojníkov roty a v hajniách potvory.
 Od známej sa v stranu odzrazia silnice,
 Vnúdu do húštavy — jako do temnice.
 „Fyt!“ zahvízdne ktosi; pánu srdce buchne,
 Krížom ho a krážom strach kýsi odúchne.
 Nestihol pomyslieť, čo to za hvizdáka,
 Už chrastím čos' praská, už tam ktosi skáka.
 Nebol to len hvizdák, ale i hvizdáci,
 Čo i kliať i spievať vedia, dobrí ptáci.
 „Bystuže Prabohu svetu! sem peňazí!
 Jak nie, hneď valaska táto ta porazí!
 Len ti jednu vytmem na tie mastné väzy,
 Nuž, prisahám, umrieš naraz sedemrazi!“
 Boli to šarvanci, čo jako on žili,
 Len že čo on kunštom, ti zrovna robili.
 Jeden drží kone a paholka druhý,
 Neškrkne ten, lebo ofinok má druhý,
 Traja držia pána, prevracajú vrecká,
 Zvrtajú — až puká kabaňa nemecká.
 Vyzbájajú všetko peniaze i zlato,
 Prstene, šat drahý a čo len má na to.
 Kupec neprosí sa; vie on, že zbojníka
 Srdce v dva pred prosbou spusty sa zamiká,
 Cifruvaný hajtman len žart si s nim stvára,
 Kým ostatnia chasa trublice otvára.
 A keď už porobil so všetkým poriadok,
 Nuž tak sa odbral hajtman mladobrádok:
 „No, šťastlivú cestu! Džens' nám pochvaly,
 Že sme ta za drahý plat nepochovali;
 Jak ty alebo my kdes neodvisneme,
 Možno, že sa dakde poznovu sretneme.“
 Ostatní psiskovia len sa rozosmiali
 A pána do koča pekne vydvíhali.
 Hajtman na obvyklé mihne jim návestie,
 Len tu všetci naraz „haha! haha!“ zvreštia.
 Kone sa ti schytia jak dáki šiarkani
 Hybaj „všetky čerty!“ po jarkach, po stráni.
 Kočiar sa na prvých skalinách rozmlátil,
 Pána raneného na stá krokov stratil.
 A s kočišom koňská besné, jako strely,
 Ktože jich zná, kedy a kde zaletely.

VI.

Doráňaný kupec jako drevo leží,
 Len čas mu uteká, deň ku sklonu beží;
 Až stonajúce vstáva, vókol sa podíva
 A ďalej sám nevie, chudák, kam sa kýva.
 Chodníka niet za svet, ani živých duší,
 Celá hora, jako zatajená, čuší.
 Ktože ho tu prijme? — Už slnce sa níži, —
 Už i v čiernych tónach noční mrak sa blíži.

Tamto sa dač dviha — jakés' čierne steny
 A starý dach mochom, krovím zarastený.
 Prijde blíž! Len ti tu zámok starej slávy
 K radosti i k strachu biedníka sa zjaví!
 Myslí si: „Či íst tam? — Ide naň sto lakov,
 Že to práve hniezdo oných dobrých ptákov.
 „Lež čo mi už vezmú? Veď nemám len telo!“
 Nuž kráča blíž a blíž, avšak nebárs smelo;
 Lebo kto sa Boha a svedomia spustí,
 Ten mrie hnedky strachom, jak dačo zasuší.

Na ohrade zámku mosadzová brána,
 V nej postava zrutná stráži hrad i pána;
 Sem sa kupec fahá prosíť vstup priateľský —
 Bože! to postava zkamenetá celky.
 I na dvore samé mramorné postavy;
 On dumá, to sochy, vešby dávnej slávy.
 Kupče, vešby nemé toto sú. Vymrelo
 Žitie; i ten vetrik šušti v kol nesmelo
 Divno sa pozdáva i jemu hostovi,
 Že tu nikto: „Kto si?“ nevolá, nesloví.
 Ba či koho doma? Či spia hneď na mraku?
 Či sa kto ukáže plachému ti zraku?
 Vidz, roztvorené sú dlhej chodby dvere,
 Svetlice, paloty v pravom, ľavom smere.

Vkročí; i sem i tam clivo sa podíva,
 A čo krok mramorná dlažba sa ozýva.
 Tam aspoň mačička: „šic!“ No, darmo šická,
 Ani nepohne sa; kamenná to cícka.
 Tam driemať zdajú sa piskatí havkáci,
 Verní strážci domu, v driemke čujní spáci.
 „Čučko mój!“ zavolá; lež čučkovia stáli;
 Pohľadká jednoho; ach, veď sú zo skaly.
 Ide ďalej. Tam už pri vrchu na schode —
 Pozor jej česť robí tvoriacej prírode —
 Stojí deva driečná: „Dobry večer, milá!“
 A tá nič. „Kde si sa ďakovať učila?“
 Nič! „Oj pyšná, kebys' aspoň sa obzrela
 No, čis' skalou bola vždy — čis' zkamenela?
 Čo to má byť? V dome tomto samé skaly;
 Nuž, jakože ste sa mŕtve pritrieskaly?“

Vókol lampy horia jako slnce kési,
 Ktože jich zažinal? Či tiež blúdi kdesi?
 Na prvej svetlici dvere otvorené,
 A tajne ho čosi do tej izby ženie.
 Tajde. Tu zrkadlá jakoby krystally
 Od veľkej sa lampy ohnive blištaly.
 Červené lenošky, stolce pohodlné,
 Škryne, kasne, truhly — vari zlata plné?
 V kúte stojí harfa a po stenách zbroje,
 V prosried izby stípkov pozlátých troje,

Na stípkách tabla bielomramorová.
Na table hostina kráľovská hotová;
Tam chlebk jako snah, tu víno, pečeňa, —
Len kdeže sú hladní do pitia, jedenia?
Sluch i zrak napína, každý kút prekuká;
Ale okrem hladu nik ho neponúka.

Zprvu sadnúť nechce, lebo sa i bojí,
Že za nemrav hrubý snadno zle obstojí;
Ale vždy mocnejšia nútka hladnej psoty.
Poručená Bohu! dá sa do roboty.
To robota chutná a nik ho nemýli,
Ktorí ho mýlili — strach, hlad — ustúpili.
Ostatné pochová už pečené kusy,
Ostatnú i čiašu až na dno vytrúsi,
„Zaplať Bôh!“ tak rečie, — vstáva; — tu
čos' nôtí.

Kupec sadá nazpak, od strachu sa potí;
Bo myslí, pán hradu s hudbou ide z lovu
A ja strovil som mu večeru hotovú.

Hľaď! razom do korán dvere sa roztvorila
A v nich? Zastane si zázračná potvora:
Sviňská jej trčala medzi ušma huba,
A hnáty zastrela medvedacia guba;
Oči ale, zázrak! tak anjelské mala,
Jakoby jich krásnej dievčine odňala,
V nich hrala nádeja, v nich svietily žiale,
Ktoréby útrpnosť vynútily skale.
Štvornoža tam stálo — triraz zaplakalo —
A zmizlo, jakoby tam nebolo stálo!

Milý mocný Bože! čože si to stvoril?
Čieže si to oči v tú hlavu zpotvoril?
Hosta strach premáha — ale kde pomoci?
Chcel utekať — ale, kdeže proti noci?
Na zámockej väži polnoc čosi búcha,
A zas v šíre diale onemie noc hluchá.
Strachom, mdlobou zovrú kupca tie čudesá;
Jakoby tam s tými zkamenel, nehne sa.

(Pokračovanie nasleduje.)

S v o j k s v o j m u .

Poveš od *Miloslava Dunného*.

I.

Dojímavý to pohľad, keď sotva rozvítý
púčok mrazom spálený z kra svojho odpadá,
keď malé nevinné dieťaťko zapiera k snu
smrti malé očičká, svoje; bóľny to pocit, keď
silný strom v okamžení zlomí a zkáca sila
hrôzna povichrice zbesilej, keď muž v naj-
lepšej sile svojej razom kosou smrti zofatý
pasuje sa v posledňom s ňou bojí, no divý
a vznešený to dojem, keď sluko pod večer
tichúčko sa níži a zaniká, zapadá za hory,
za doly, — také je zanikanie, také zapadanie,
také umieranie vznešeného starčoka.

Taký vznešený starčok pod Tatrami bol
Javornický.

Boj dobrý bojoval za živa, slúžil kráľovi
i Bohu, verne miloval národ svoj i vlast
svoju stále.

Plný prác a namáhania život jeho končí
sa dnes.

Celý zástup ľúči sa s nim a modlí v je-
dnoduchom domku jeho cítia, že ho opúšťa
raďca, vodca, otec a zástupca; lebo tým bý-
val starý Javornický okoliu celému.

Pri smrteľnom lôžku jeho kľacia tri oso-

by. Pekná, v smutočnom rúchu odiata ženská,
jedon utešený chlapček a pri ňom ešte kraj-
šie dievčatko. Ženská bola dcéra starého
umierajúceho Javornického, chlapček jeho
schovanec a dievčatko jeho vnučka. Chlapec
volal sa Martinkom a dievčatko Aničkou.

Plač i nariekanie všetkých jako i spo-
menutých troch prerušil slabými, tichými slo-
vami sám velebný na smrteľnom lôžku po-
ložený starčok.

„Dcéra moja,“ hľadajúc rukou jej hlavu
aby ju požehnal, riekol „Božia vôľa je, roz-
lúčiť sa musíme. Prebolela si ztratu man-
žela, Bôh ti pomôže prebolieť i moju. Na
čo by som i bol ďalej na obtiaž tebe i sve-
tu na žive? Ja potrebujem odpočinku, lebo
môžem vyprobovaný a zkúsený starčok ho-
vorit s Jákobom arcioťcom: „Nie mnohé a
zlé boly dni života môjho!“ A keď ňa opú-
štam dcéra milá, v nádeji riadenia Božieho,
požehnávam ňa i dietky tieto milé, ktoré
v jeho bázni a ku sláve nášho opusteného
národa slovenského a tak i sebe k pomoci
a poteche viem že vychováš, požehnávam ňa
i s nimi tými svätými slovami, ktorými po-

žehnal umierajúci Izrael Jakoba: „I ja umieram, ale Bôh bude s vami!“

Starcovú reč pretrhlo suché kašlanie a dojatá užialená dcéra vdova vrhla sa na otca dobrého a bozkami obsypala jeho vo hrob sa kloniace šediny.

O malú chvíľu prestávky požehnal starček i klačiacim dieťkam a hovoril k nim asi tieto slová odbierky:

„Deti drahé! otcovia vaši padli oba naraz v boji za svoj národ v bratovražnej vojne roku 1848—49. Otec tvoj bol môj obďalečný rodinný Martinko a priateľ od mladosti so synom mojím, otcom Aničkiným. Milovali oba verne vlasť svoju, hotoví boli život svoj za národ položiť. Dobrovoľne vytiahli i oni do boja a nerozlučne spolu všade kráčajúce i bojujúce spolu i padli pod Budatínom. Matka tvoja, citlivá to stvora, od žiaľu zomrela a spojená je v nebesiach s otcom tvojím, kam i ja sa ku nim poberám. Tam sa svítame a ja tešit budem oslávené duše rodičov tvojich zvestou o tebe, o jích synkovi, že dávaš nádej, že budeš synom Božím i synom národa podareným. Pomáhaj ti k tomu milý otec nebeský. Martinko! počúvaj ochotne čo i nevlastnú, ale verne ťa milujúcu mať, a buď dobrým bračekom Aničke. Keď budeš mať, jako úfam, dary k vedám, prosriedky k tomu sú v rukách matky, vďaka Bohu! požehnal Hospodin ešte nebohému otcovi tvojmu, že ti poručenie jeho k tomu, aby si sa na hodného muža vychovať môhol, dostačí; buď potom pilný. Chráň sa výstupkov mladosti, utiekaj zlých spoločností a nikdy nezabudni, z jakého si rodu. Nech ti bude smrť otcova, smrť otca za národ svoj zomrelého vždy pred očima. Božie požehnanie bude s tebou, ostanešli verným rodu svojmu; zpreneverišli sa mu, i naše i Božie požehnanie by odstúpilo od teba, — od čoho nech ťa milostivá ruka Hospodinova zavaruje.“

Suché, dlhší čas trvajúce kašlanie pretrhlo opäť namáhavú reč starcovu. Vždy temnejším a slabším hlasom pokračoval ďalej:

„Tebe,“ kládol ruku k požehnaniu na hlávku peknej Aničky, „dieťa dobré, mimo môjho otcovského požehnanie nemám čo zanechať, nemám čo radiť. Matka tvoja milá dobre ťa povedie a vychová seba, i národu nášmu hodnú dcéru. Len ju miluj a poslú-

chaj Anička! Bôh vás priviň k sebe, drahé siroty moje, a predĺžili vám on vek života vášho, milujte sa, buďte svoji. Moja vôľa je tá, ktorá by i rodičov vašich bola bývala: aby, keď sa vychováte zdarne, boli ste svojimi. Podajte si rúčky, Martin i Anička, budete vôľa Božia, tak jako je moja a matky vašej, udelujem vám na smrteľnom lôžku ku manželskému budúcu vášmu spojeniu — moje sväté požehnanie. Požehnaj vám i Hospodin na veky amen.“

Starec dohovorel a zamĺkol, všetci sa rozplakali mysliac, že už pustil drahú dušu; ale on ešte raz sa pozdvihol v posteli a rad radom podával vyschlú, trasúcu sa ruku priateľom, starcom, úradským, súsedom. Požehnával, napomínal, potešoval rad radom každého; odporúčal svoje siroty do priazne bližších a známejších. Keď sa od všetkých odbral, ponevác sa už deň pred tým s pánom Bohom bol smieril, nepozostávalo nič iného, len aby všetkých prítomných vyvolal k modlitbe. Modlil sa na hlas sám a v modlitbe svojej porúčal seba i dušu svoju, siroty svoje, známych, cirkev Božiu, ród milovaný i pracovníkov jeho, i vlasť drahú Hospodinu a končiac: „Bože! buď milostivý mne hriешnému“ — skonala v Pánu.

Slzou zperilo sa každé oko tam prítomných, plač sa rozliehal do kola a zvony na väži o nedlho oplakávaly smrť jedného — spravodlivého. —

II.

Každý podvečer bolo na jar r. 185* vídat na cmieri*) Javornickom pri jednom každodenne čerstvým kvietim ovenčenom hrobe klačať tri postavy.

Lahko uhádneme že to bola rodinka, že to boly siroty onoho spravodlivého, jehož skonanie v Pánu sme videli.

Kto ste stáli už, ctení čítatelia a spanilí čítateľky, na hrobch otcov alebo matiek

*) V čísle 2. „Orla“ na str. 54. poznamenal p. Graichman pri slove *cmier*, že ono pochádza od *cmiet*. My uverejnili sme to, ale náhodou vystala naša poznámka, kde sme tvrdili, že *cmier*, *cinterin* dľa našej domnienky je grécke *κοιμητήριον* = locus dormitionis; — čo týmto opravujeme.

vašich? Vy viete, jaká posvätná je to chvíľa, vy viete, jaké zbožné myšlienky tam v duši, jaké sväté city, tam v srdci sa rodia. I tá nemá zem, tá posvätná hrobová hruda — zdá sa tam človeka tešiť, napomínať, požeňovať.

Znám ja chvíľe také.

Tam na tom Radkovskom emiteri mám i ja v tej Božej zahrade v jednom kútiku dovedna pochovanú celú rodinu. Tam starí otcovia i staré matky, tam vlastný otec i vlastná mať odpočívajú. Jaké posvätné okamženia prežil som ja už tam a kedykoľvek potrebujem k dobrému posily, v kríži potechy, len ta sa v duchu prenesiem, a mám jej na skutku. Vožly sa mi myhá pred očima ten otcov pomník mramorový, na ktorý velebný farár tamojší A. Šulek tieto slová napísal:

„Chladný rove,
Neustidiš lásku onných,
Jimž zde poklad drahý ukrýváš,
Darmo srdce bolom rozrýváš:
Věčně žije pamět zbožných!“

A ja sa modlím, aby požeňovaná pamäť zbožného otca žila v nás, dvoch synoch.

Vo dne, v noci, keď sa na rodisko svoje rozpomeniem, hrob mi je pred očima a takže mramorový pomník matky drahej, na ktorý som jako žiak sám tento nápis urobil:

„Rei pomníku, či zde kosti,
Koho tu hledat máme?
Řekni: že tu leží matka,
Jíž u dvů synů památka
Zůstane až do věčnosti,
Až kým se tam shledáme.“

Odpusťte mi túto odchýlku, doprajte mi blaženosť rozpomienky na skorý hrob otca, matky, ktorý v najlepšom živote svojho veku mňa odumreli. Nech spočívajú v pokoji.

Na celý život pamätným vedela urobiť Martinkovi a Aničke útlocitná a nábožná matka jich prechádzky na hrob starého otca v cimiteri. Tu zasievala i slovami i slzami do útlých srdc jejich semeno nábožnosti a lásky ku všetkému tomu, čo je dobré, pekné a šlachetné, no i lásku ku národu, ktorý i ju naučil zosnulý vrelo milovať súc za čas živobytia svojho známy pod menom chýrečného Slováka. A jako tie kvety na tom hrobe otcovom pučily, zelenaly sa, kvitly a vôňu blahú šírily vókol seba; tak zdali sa

i Martin s Aničkou zelenat sa a prekvitať nie len na tele, ale i na duchu. A matka osamelá vo svojom bóli sa nad nimi tešila, ona videla jako sa jej dietky daria, jako sa semeno jej nauky v srdciach jejich ujíma; ona videla jako ruka otcova natahuje sa z tmavého hrobu a žehná jej i defom; videla, jako manžel jej nezapomenuteľný kochá sa pohľadom blaženým na svojich milých s neba; ona predtúšila blaženú budúcnosť jejich. Oj, srdce veriace je pri hrobe milých duší svojich tak blízke večnosti!

Keď sme videli smrť spravodlivého Javornickéhoho i zkúsili, jako rodinka jeho na hrobe jeho sa tešila, vzdelávala, ožívala: povedzme si niečo i živote jeho. Mnoho nie, lebo i to, čo dosiaľ vieme, bolo by nám dostatočné, keď je i tak to vždy pravda, že pri smrti dá sa najlepšie zatvárať na celý život človeka, že pri smrti poznať možno najlepšie i kresťana pravého i pohana pokrsteného.

Javornický v Javorníkoch pod Tatrami bol potomok zchudobnej, zemänskej rodiny.

Nešťastné pravoty boli pánov bratov tejto dediny a rodiny dovedly na mizinu.

Veľmi malý bol ten majetok, čo starý Javornický, súc plnoletým, bol jako dedovizeň svoju prejal. Ale jeho vzdelanosť, obozretnosť, neunavená pilnosť a účinnosť, jako i s tým spojená striezlivosť urobily ho dosť zámožným. V živote potkaly ho mnohé nešťastia i zraty, sotva rok žil s milou manželkou, stratil ju priam vtedy, jako ho bola dcérou nami spomínanou oblažila. I na majetku navštevoval ho Pán krížom a dopustením svojim mnohonásobne. On ale súc dobrým kresťanom, znal nie len dobré, ale i zlé veci prijímať z rúk Hospodinových; nereptal nikdy proti nemu, ale odovzdával sa do rúk jeho pokojne a pokorne.

Takto svietil dobrým kresťanským príkladom i spoluobčanom svojim.

Javorníky bola obec z počiatku velice zpuštená.

Javornický súc v mladosti i vojakom, videl svet, zkúsil mnoho, a čo znal, tým chcel i jiným poslúžiť. Neustával on teda nie len sám na svojom, ale i na spolublížnych svojich blahobyte pracovať. Hospodáril sám, i spoluobčanov svojich učil rozumne hospo-

dáriť, vzdelával seba sám, i jich umne a mravne.

Tak pomali i svoj i cudzím majetky z rúk užerníckych povymieňal a celej obci hmotný dobrobyt zabezpečil. Pri rozumnom hospodárení, pri vzájomnom si spomáhaní, pri spolkovitosti premenil neblahý stav obci v blahý. Jeho zásluhou povstala v chatrnej obci Javorníky i škola, čítareň, aby sa mladší i starší náležite vzdelávali a sošľachtovať mohli. Jeho zásluha to bola, že do obci nedostala sa tá záhuba, tie pijavice nášho ľudu — úžerní židia.

Javorníky bola prvšia obec mravne i hmotne pod Tatrami.

Ale i vyzerala krásne jako tá Božia zahrádka pekným ovocným i divým stromovým vysadená.

Jak ďaleko priviedol Javornický obec túto, to bolo vidno i z toho, že sa k nemu bez výnimky každý túli jako k dobrému otcovi; žiaden z občanov ho zarmútiť ale len obradovať sa usiloval.

Vďačnosť je u nášho ľudu ešte zriedkavý pták, darmo by sme o ňom idealizovali, zanedbaný je, hlbokopadlý.

Neviem jako komu, ale mne sa klassickým vidí byť Záborského „Panslavistický farár,“ v prvom ročníku nášho rezkého „Tábora.“ To je zrkadlo ľudu nášho kleslého v skutočnom jeho živote. Tam je náš ľud takým, jakým je: zavedeným, zhlúpeným, nevďačným. Vďaka Záborskému!

V Javorníkoch nebol ľud taký.

Ku hrobu starého Javornického putovala v pekný čas nedelní lebo sviatoční, celá obec a staré mladé venčilo hrob jeho! Rodičia ho dietkam za vzor kladli, rodinu jeho smutnú milovali, potešovali.

Bôh daj nám mnoho obcí takých a ľudu takého! —

III.

Snad žiaden niet medzi vami, ct. čitateľa, ktorýby nevedel, jakými citami lúči sa človek s rodičovským domom.

Zajiste niejedon z vás rozpamätuje sa na tie srdce svierajúce city, na tie dušu utápajúce slzy, ktorými ste prvý krok z domova milého do chladnej, nejistej cudziny, z domu rodičovského do kola ľudí neznámych učinili.

Ach, veď krokom opúšťajúcim rodičovský dom často vystupuje človek v živote tomto z raja opúšťajúc blaženost životnú! Ach veď krokom do sveta učiněným nastupuje často cestu trnistú, nebezpečnú, záhubnú!

Naše slovenské domy niesu domy nádhery a skvosu, — sú to chalupy biedy, kríža a neresti.

Ale, pýtaj sa Slováka, či zamení nízku chalupôčku svoju s vysokým nádherným palácom; skúmaj, kde viacej spokojenosti prebýva, či v tej opovrzenej chalupe, či v tom na slovo vzatom paláci ozdobnom?

Náš Martin s Aničkou mali opustiť rodičovský svoj dom.

Martin mal ísť do škôl, Anička do vychovávacieho ústavu.

Túžil Martinko náš už v útlom detinskom veku po vedách, túžila naša Anička po vzdelanosti: ale rozlúčiť sa s dobrou mamičkou s rodičovským domom, s hračkami, s miestami obľúbenými dosavadného svojho života bez starosti v nevinne detinskej ztráveného, — to ťažko jim padlo; to, čím viacej sa približoval deň odchodu, deň rozlúčky, vždy ťažšie zalihalo jim na srdiečku.

Už dvoma týždňami pred svojim odchodom z rodičovského domu lúčili sa Martin i Anička od svojich milých miest, predmetov, zábav, vecí s mnohými slzami a s veľkou bolastou. Psík i mačky, ptáčky byly obzvláštnym predmetom jejich opatery v tieto dni. S tými sa už nalaskali, nakočili deň po deň do dobrej vôle. V zahrádke prídomovej vidíme jich z väčša, u pramienska pod bukom zadumaly sa hodiny a hodiny málo hovoriac no tým viac cífac a plačúc. Martin sí do každého buka, lípy, vrby okolo domu vyrezával svoje meno, aby aspoň ono tu žilo, keď on bude preč vzdialený, a Anička zase neprestávala vence viť, halúzky stromov a leštiny dovedna spletať a dobre sa rozhladať po sade, čítať jich, aby vedela kolko jich uvila, uplietla, a jako jich nájde pri návrate.

Čo viacej sa blížil deň jejich odchodu, tým pilnejšie navštevovali každú milú vec i spoludruhov i spoludružky svoje v dedine. Najprv sa to rátało na týždne, potom na dni konečne na hodiny.

Dnes predo dňom odchodu svojého, lúčili sa naši malí od svojich druhov a družiek.

Martin plačlivo vypravoval druhom svojim, že je to ďaleko, veľice ďaleko, kam ho do škôl zavezú a oni hýkali, lutovali ho; nenahliadali, prečo by mal tak ďaleko hodený byť, keď jim je tak dobre doma a niektorí ho i odhovárali, aby nešiel, aby zostal medzi nimi na pokoji.

Ešte dojímavejšie bolo lúčenie sa družiek Aničkiných s ňou. Celé dopoludnie opätovaly ony všetky svoje dosavadné obyčajné ihry a zábavy. Prestaly len vtedy, keď jim na um zišlo, že je to už na rozlúčenie, že je to už naposlady. Potom umlkle, zamyslely sa, otočily Aničku, chytaly sa jej, ktorá za rúčku, ktorá okolo krku, ktorá kde ju popadla a plakaly. U prosred veľikého plaču oddala každá družka svoj dar Aničke premilej a slzám a nárekom nebola konca kraja.

I matka chcela stráviť ešte na rozlúčku s dieťkami milými jednu hodinôčku v rodičovskom dome. Poobjímala si jich, vybozkávala u prosred mnohých slz vyprávala jim, s jakým radosti citom by jich boli otcovia, keby boli zostali na žive, do cudzieho sveta vystrojili; pripomínala jim napomenutie starého otca, ktorého jestli sa nikdy nezpustia v živote Božie požehnanie jich neminie, na ktoré ale jestli že nezbedne zabudnú, nebudú šťastnými, — čo by jej smrť bola. Zvláštne ešte napomínala Martina, pripomínajúc mu budúcnosť, jejž v ústrety ide a nakladajúc mu pilnosť v učení, ochotnosť v práci. Keď sa ale so slzavým zrakom ku Aničke svojej milej sklonila, jej vlasy hladila, zadumala sa — bol to živý obraz tých slov básnikových:

„Otec tvoj nechce z hrobu vstať

Z pod zelenej trávy,

A nevie, nevie biedna mať,

Čo svet z teba spraví?

Svet má zbroje, tys bez zbroja,
Veľký svet, tys malá,
A nevie, nevie biedna mať,
Komu ťa chovala.“

Martin s Aničkou mali už posledniu hodinku v dome rodičovskom.

I tú použili k pohovorení medzi sebou, ale nie jako sami mysleli k svojmu uspokojeniu; naopak, ku svojmu zármutku.

Každé miestečko svojich spoločných detinských ihier a zábav slzami polievali a myšlienka, či sa ozaj ešte kedy sijdu na obľúbených miestach svojich, ešte viacej ztrpčovala jim i tak dosť trdnú dobu rozlúčky.

Pri studničke pod bukom vypili pohár vody spoločne na posledy, každý strom navštívili, objímali, na ktorom meno Martinovo vyrezané alebo venček Aničkin zavesený bol. Keď sa tak od všetkého odobrali, na posledy zamestknávali sa už len sami so sebou, so svojimi milými osobami. A tu nikam jim to nešlo do hlavy, a tým menej do srdiečka, že by sa oni rozdvojili, rozlúčiť mali. I ustanovili sa na tom prosit maminku, či by nebolo možno spolu jich dať do jedného mesta? Mamka odvetila, žeby to bola i jej žiadosťou bývalo, ale čože, keď tam niet školy pre Martinka, kam pôjde Anička.

Martinko dal na pamiatku Aničke svoju modlitebnú knižočku, a ona mu zase svoju i sľúbili si svätosväte, že sa na každý deň i za maminku i jeden za druhého modlievať budú.

Prišla noc, poslednia noc v dome rodičovskom, nepokojná bezo sna.

Čo div, že ani mať, ani deti cez celú noc nič nespali?!

(Pokračovanie nasleduje.)

Moja hviezda.

(Z poľského.)

Hviezdička, čos mi blískala,

Keď som uzrel svet,

Prečo že tvoj, hviezda malá,

Mne zanikol let?

Prečo mi on tak neplonie,

Jak v detinských dňoch —

Keď na matky hral som lone

V maľovaných snoch?!

Ty si nebom veslovala,

Tvoj blesk svietil mdle,

Ach, hviezdička moja milá,

Viedla si ma zle!

Zastála si v prosried neba —
Ja som snil a žil,
A v tom snení som pre seba
Vence lásky vil.

Vznikly mrazy, zvädly vence,
Zašiel žitia máj,
I zápaly i rumence,
I lúbosti raj. —
Všetko sa nado mnou ztmelo,
V oku slzy lesk,

Bo nežiari mi na čelo
Mojej hviezdny blesk.

Oj hviezdíčka, čo tak skryte
Džmúriš v neba sried?
Ešte pre mňa na blankyte
Tak jak predtým sviet!
Nech mi srdce ešte zhreje
Mladých nádej let —
Potom nedbám, čo i ztleje
Marných túžob svet!!

Z pozostalých ruk opisov: *Eudovita Kubáňiho.* *)

Dôležitosť krásneho umenia vo výchove a v živote národov.

Podáva *Pavel Hečko.*

V tomto prirodzenom, Božom svete tri veci obdivujeme, a sice stvorenú pravdu, stvorenú krásu, a prístvorené dobro; stvorená pravda je, stvorený byt alebo skutočnosť, myšlienka, idea, slovo a pravda Božia v hmotne realizovaná, a preto nie len pre ducha ale i pre smysle, patrná a makavá. Bôh myslel a hovoril, a myslí a slová jeho odialy sa rúchom hmoty a vecnatosti, alebo staly sa skutočnosťou jednak kristalizovanou, neruchomou, jednak ale zniutra i zvonku pohyblivou, živou. A tu Bôh zjavil svoju bytnosť alebo skutočnosť, ponevác stvorené, hmotnosťou svojou na smysle i ducha účinkujúce veci, alebo skutky a diela Božie, hlasujú nepodvratne tú pravdu, že jest Bôh Stvoriteľ, ktorý tento viditeľný a makavý svet stvoril, a ponevác ho podľa myslí a slova svojho tvoril, staly sa tieto dušou všetkých vecí uzovniutornenou, zákonom a pravdou jejich, ktoré je človek povolany odhádnúť, pochopiť, poznať, vyčítať, a jako stvorenú a zjavenú v prírode Božiu pravdu, pre seba v jedon celok, v jednu sústavu sobrat. A hľa, toto je pravdosvet, ktorý nám z prirodzeného Božieho sveta blíska, toto tá prvá vec, ktorú, hľadiac na prírodu obdivujeme!

Ale Bôh stvoriac tento prirodzený svet, neobjavil nám iba svoju bytnosť a skutočnosť, lež objavil nám v ňom i svoju velebnosť, lebo čo stvoril, stvoril spolu v podobe krásnej, očarujúcej smysle i ducha nášho, stvoril všetko tak, že ponímajúc to citom a myslou, uchvátení bývame velebou alebo krásou toho stvoreného sveta jak v celku tak i v jednotlivých útvaroch a formách, a my hovoríme že krásny je tento prirodzený Boží svet! Lebo velebnostiplná je tá obloha ktorá sa nad hlavami našimi vypína, s millionmi ligotajúcich sa sveto-svetiel, celý ves- a nesmier naplňujúcich a obživujúcich, a preto z tejto étherovej a preca skutočnej oblohy svieti a žiari v rúchu prevelebnéj skutočnosti objavujúca sa Božia sláva! No hlbšie a bližšie v svety tie vniknúť, nemožno ani ozbrojenému oku človeka, my sa o nich len toho domýšľame, čo o nich analogicky podľa nášho zemskeho sveta súdiť môžeme, a čo o nich podľa slov Syna Božieho a apoštolov jeho, menovite o sláve jejich, zatváraf i volno i nutno. A keď z nižšieho obzoru hľadíme na túto oblohu, a dívame sa na oblaky níže nad vrcholami hôr našich i výše v dialkach nezmeraných čnejúce a sem tam po oblohe sa

*) V II. ročníku „Orla“ v čísle 11. podali sme prvé dve sloky nadpisanej básne Ludovítovej; neskôr padly nám do ruky iné rukopisy a tu videli sme, že táto báseň pozostáva zo štýr a nie z dvoch slók: preto myslíme, že sa zavďačíme ct. obecnstvu, keď báseň privčás zosnulého pevca nášeho úplne sdělíme.

Red.

siriace a prechádzajúce sťa velikánske ostrovy vozdušného mora, v svetle nebeského slnka dúhovými farbami sa skvejúce, najme keď blískajú ohňom-svetlo elektrickým a dopádajúc na zem zapalujú naše krovy, alebo keď hrmia rachotom desným, vyburácajúc všetko čo je živé z jeho lenivého pokoja, kto by tu neobdivoval skutky velebnosti Božej a nezasol nad toľkými krásami! Vyber sa rodáku k severnému pólu zeme a hľad tam na polnočnú žiaru, keď sa ona v celej sláve svojej javí, vidz to plameňné more, ktoré sa na oblohe vlní, z počiatku síce tiché, jako tá hladina priepasti vód pokojná ale čím ďalej tým viac sa vlniace lunami svetla nevidanými, z nichž hneď stĺpy diamantové, hneď rubínové, hneď smaragdové, hneď zafírové a hneď opáľové vystupujú, prúhy jako snopy na klasy bohaté vystrelujú z týchže stĺpov v kráse bariev nikdy nevidaných, alebo spatríš i ohnivě-svetlo-merivé a jasavé vence, jakých oko pred tým nikdy neuzrelo. Nieto tých ohňostrojcov, ktorí by tak velebné a krásne, tak veľkolepé a slavné, zázračné i okuzlujúce divadlo očiam našim predstaviť znali a mohli. A vstúp zase na more, tú nesmiernu zpústu vód, ktoré sťa zrkadlo vyzera, pokiaľ ho víchor burácajúci svojimi korbáčami nešlahá, a hľa vlny sa zdvihnú sťa väze, loď, na nejj sedíš, do výšky perúce i do hĺbky metajúce, a vesluješli po ňom v čas sparného dňa, spatríš nezriedka i velikánsku vodniu trúbu, ktorá vodu hltat sa pozdáva, v jejž dutine ale to strašne sťa sto hromov rachoce, na vrcholci blesky sa mihocú a strely križujú. I vyber sa opäť na variacu sa podzemným ohňom Heklu, alebo k Vezúvu a k Etnu, a zase uzrieš divy Božskej všemohúcnosti jako dým a plameň, popol a lávu vyhadzujú tieto komíny zemské, v nichž to nekdý strašno duní a hrmí a nad nimiž blesky ohnivě v povetrí vstávajú i lietajú. A keď si na mori, podívaj sa na plávajúci po ňom živý koráb, velrybu ozrutnú, ktorá stĺpy vód do povetria vypúšťa. Vystúp na vysoký, pokojný vrch, pokrytý odvečným sňahom a ľadom, ktorý ač pod rovníkom leží, v krištáloch a diamantoch ľadových blišťať sa neprestáva, i pozri vo všetky štyri strany sveta, ktoré sa pred tebou v blízkosti i v dialke otvárajú a zazrúc hneď iné nebotyčné vrchy,

hneď vršky a pahrbky, hneď roviny pusté, nekonečné, hneď nesmierne, kvetúce nivy, hneď mohútne pásy vód široké doliny pretekajúce, hneď stužky potokov srieborné, hneď utešené koberce pestrých lúk, hneď rajské zahrady prírodou i ľuďmi utvorené, hneď stáda divých i zkrotených zvierat, alebo hajná bystrých orlov, kán, jastrabov, sokolov, i lúbezne zpievajúcich a švitoriach ptákov, a či sa nezadivíš nad toľkou velebnou a krásou?!

Než poobzeraj si dobre i jednotlivé Božie tvory, abys tým lepšie poznal dokonalosť a krásu Božích útvarov.

V mierno-studenom pásme zeme spatríš štíhlu, vysociznú večne sa zelenajúcu jedlu, alebo krásny bor a smrek; tu najdeš ohromné dubisko a velikánskeho buku, vysoko vyčnievajúcu a široko sa rozkladajúcu vôňnu lipu; zo zvierat zočíš ozrutného medveďa, smelého a pažravého vlka, bujného a srditého túra, rychlonohého a krásnoparožného jeleňa, čerstvého srnca, hbitého a odvážneho kamzika, silného, peknorohého voľa, bystrú a ohnivú kozu, tichú a krotkú ovcu. V miernoteplom pásme zeme shliadneš vysoký topol, mohutný kaštan, prekrásny javor, smútiacu vrbu, spanilý cipruš, utešený brečtan, milú olivu, lúby pomaranč, zlatý citrón, brnejúci sa fik, a malý tadlový strom. Zo zvierat tu obdivuješ, krásneho, hrdo sa nesúceho koňa, rýchleho mezka, umelého bobra, a vzácnorunnú ovcu, jako i spevného slávika a udomácnelého kanalíka. V teplejšom a sparnom podnebí, uzrieš krásny, ľubovôňny cedar, utešenú na ovocie rozmanitú palmu, ružový strom, krásnolistý vavrín, granátový jablôň, ananasovú jahodu, ébenový a mahagónový strom, a zo živočíchov spatríš: majestatičného lva, krásneho tygra a leoparda, velikánskeho a múdreho slona, hrozného krokodíla, obrovského hada, vtípnú opicu, drahorúnnu kašmírsku ovcu a angorskú kozu, a nad mier živú antilopu a gazelu; na arabských stepách ale obdivovať môžeš najušľachtilejšieho na svete koňa, ktorý zo všetkých štvornohých zvierat skutočne najkrásnejší jest.

Človek žije vo všetkých pásmach zeme, na vysokom severe je nízkeho zrastu a svalovitý, barvy tmavočervenej, v menej zimnom podnebí, je pekne zrastlý, krásnej bielo-

červenej barvy, samá sviežosť a život, očú iskriacích; v mierne teplom podnebí je štíhleho zrastu, bledočervený alebo počerný, ohnivého zraku a horúcej letory; na horúcom pásme je veľkého a pevneho zrastu, ohnivého temperamentu, náruživý, zvieracký, a preto málo ducha prezradzujúci a spolu krásy iných ľudí zbavený. Najkrásnejší a duchom najnadanejší človek, je človek plemene kavkazského, k nemuž Európania s malými výnimkami patria; tu je zrejme zrast tela utešený, lebo dokonale súmerný, hlava vajcovitá, obličaj ušľachtilý, oči plné ducha a výrazu; čelo sklepkaté, plné dôstojnosti a velebenia, nos priamo, vtip alebo hrdosť označujúci, ústa malé, mierne, sladko sa usmievaajúce, zuby biele, subtilné; brada okrúhla, fús pod nosom a vlas na brade bohaté rastúci; prse duté, mocné, plecía svalovité, mohútne, ruky a prsty nadmier obratné; brucho mierne vypuklé, stehná hbité, pružné, nohy väčším dielom miernej veľkosti, a celú podobu človeka ovieva jakási vyššia príjemnosť (vňada) a milosť. A v takomto človeku horuje i všetko tvorstvo Božie, ktoré v ňom svoju korunu nachodí a v ňomž príroda najväčšej slávy dochádza.

Zo stvorenej teda Bohom živej a dokonalej skutočnosti prebleskuje Božia velebnosť a sláva, alebo svet pravdy obliekajúci sa v rúcho velebenia a spanilosti, ostáva krásnym, Než k plnosti pravdy Bohom v svete prirodzenom objavenej, a k dokonalosti krásy vo formách prirodzených útvarov patrnejšie, vyhladáva sa ešte objavenie dobroty Božej alebo dobra Božského, abysme takto moc, múdrosť, dobrotu a slávu Božiu tým dokonalejšie poznali a obdivovali. A preto hľa dobrotu Božiu i z prirodzeného sveta poznávať a oslávovať, je tá tretia vec, ktorá sa nám pred oči stavia.

Jakokoľvek sa ľuďom nemúdrym, ciele Božie a prosiedky k jejich uskutočneniu smerujúce, nechápajúcim, zdá, že nenie všetko v tom prirodzenom Božom svete dobré, preca je to pravda večná, že tento svet nemohol lepšie a dokonalejšie stvoreným byť, nežli sa to stalo, a to preto, že všetko na tom svete má fyzickú, duševnú a mravnú dokonalosť človeka napomáhať, a že mnohé zlé sa len preto na nás valí, pokiaľ zákony Bohom prírode dané, teda i v našom tele vývodiacie,

prestupujeme, a takto tresty Božie dobrovolne na seba uvalujeme. Tak sa žalujeme na nemoc tela, na mor námi nezapríčinený, na premocné živly prírody, na krutú zimu alebo prílišnú horúčnosť, na väčšiu než treba vlhkosť alebo suchotu, na škodlivý hmyz a na ohrožovanie života nášho kroz divé šelmy. A hľa všetko toto zlé nenie opravdivé zlé, lebo výjmcu mor, všetko sa dá premôcť, ba v naše dobré obrátiť. Lebo sotva bysme boli nemocni, keby sme sa zo zdravých a silných rodičov boli narodili, a keby sme znali a chceli podľa zákonov prírody žiť a proti škodlivým živlom sa chrániť. Mor by sotva povstával v ľudstve a zúrilo proti nemu, keby ľudia o čistotu tela a povetria vždy pečovali, keby svoju krv nekazili a všelikú škodlivú hnilobu tiel pre seba neškodnou činili. Mohútne živly prírody múdre a dobre užité, slúžia nám vždy k dobrému a jejich nebezpečnosť rozumnou silou ducha svojho v najmnožších pádoch odstrániť možno, mohúce panovať nad vodou, nad ohňom, nad vetrom, a zamedziť škodlivosť mnohých čiastok vzduchu pre seba. Proti krutej zime vynášiel človek teplý odev a teplú chyžu, proti horúčnosti chladnú budovu, krom toho môžeme oproti obojemu telo svoje otvrdiť, že nám nezaškodí. Proti zbytočnej vlhkosti si pomáhame odvodzovaním jej kroz kopané járký, a prílišnému suchu odpomáhame umelým svažovaním našich ról, lúk a zahrád i kopaním hlbokých studien. Škodlivý hmyz na poliach a na stromoch dá sa obozretnosťou a pílňosťou ľudskou i pomocou ptačtva vykynožiti. Proti mrazom a krupobitiu sriadil si človek škodnáhradnú spoločnosť, a proti divokým šelmám uživa s dobrým prospechom strelnú zbroj. Keby nebolo toho nutného zápasu s prírodou, nedoviedli bysme nikdy nad ňou panovať, stali by sme sa jej nevoľnými sluhami a otrokmi a nie jej pánami, ač pravda nie v tom smysle čo sám Bôh, lebo iba On má všelikú moc na zemi i na nebi. A nás by zas takáto moc zpučnými a neposlušnými Bohu učinila, jako tých duchov, ktorí zbúriaci sa proti Bohu, staly sa ohyzdnými diabli. Kdekoľvek nám preto Stvoriteľ a Pán náš našu mdlobu pocítiť dáva, činí to, aby sme svoju od Neho odvislosť stále uznávali. To teda čo prirodzeným zlým na tom svete menujeme,

nenie opravdivé zlé, ale je v rukách Božích premúdre upotrebeným ostenom pre nás, pobádajúcim nás k väčšej vždy fyzickej, duševnej a mravnej dokonalosti, aby sme v zdokonalovaní seba nikdy neustávali. Všetko je dobré a dokonalé, čo dobrý a dokonalý Bôh stvoril, jako to i prorok Boží Mojžiš potvrdzuje slovami: „A videl Bôh všetko čo učinil, a bolo veľmi dobré.“ Túto dobrotu Božiu ale ešte dokonálejšie poznávame z mravného sveta ľudstva, totiž z jeho života a osudov každodenne sa javiacích, a zvlášte v histórii človečenstva patrných, kde bdejúca nad ľuďmi a losy jejích spravujúca opatrnosť a prozreteľnosť Božská, očividná jest, že zaprieť sa nijako nedá.

Ale na čo uvádzam toto všetko, chcúc „o dôležitosti krásneho umenia vo výchove a v živote národov pojednávať?“ Či to nenie náramné odbočenie od predmetu? Iste nie, lebo treba nám vystaviť

pochop krásy a krásneho umenia, o kráse ale hovoriť bez pojatia pravdy a dobra, nemožno. Dobre povie dakto, ty však chceš o kráse a krásnom umení ľudskom hovoriť, načo si teda šíriš toľko slov o pravde, kráse a dobru, javiacích sa v prirodzenom svete Božom? Na to a preto som to učinil, že pochopy ľudské o pravde, kráse a dobru, bez osvojenia si pochopov alebo radšie ideí Božských v ohlade tomto v prírode realizovaných, nič nestoja, pokiaľ všetko opravdu ľudské, musí vždy na základe Božom spočívať, a práve preto ani s týmto prírodným základom sa ešte uspokojiť nemôžeme, ale uvážiť musíme i zjavenie Božie v samom slove Božom, mluvenom ústami prorokov a Krista Ježiša. A len potom, keď i túto pravdu, velebnosť a dobrotu Božiu poznáme, môžeme preísť na pochopy pravdy, krásy a dobra ľudského, alebo my musíme z kresťanskej filozofie vychodiť a v nej sa pohybovať.

(Pokračovanie nasleduje.)

Sládkovičovi.

(Z maďarského.)*

Nemaj za zle, že človek neznámý
Šiel som poľom tvojej krajiny,
Ja znám spevca, — on neprizná sa mi;
Čujem, chápem pieseň Maríny;
Inou rečou znejú moje žalmy,
Pieseň moja tíško povieva:
Ty závodíš s búrkou a prívalmi
A v blesky sa spev Tvoj odieva.

Vidz môj žiaľ, — ja ďaleko od Teba,
Sto a sto Ťa zovú Valhally;
Hľa, hviezda Ti k nohám padá z neba,
Hromy, vetry nemé zostaly:

Kde vziať pieseň? — zajals všetky svety,
Výchrice i jasavé nebe,
Ospieval si zore, drobné kvety —
Nuž, nuž, — keďbych zaspieval Tebe? —

Tebe spievam, — zostúp z Helikona,
Zostúp, prosím, čuj moje hlasy:
Zanôť slavne, — tiché kraje Hrona
Vybúr v rozpálené zápasy! —
Vojna je, — krú a meč kliatba volá,
Krik hrozny mi v uši udiera, —
Já — svobodu vidím kráčať z poľa —
A či umrel už Bôh a viera?!

Im. G.

* Z priateľskej ruky dostali sme túto utešenú elegiu mladého maďarského básnika Im. G., ktorou obracia sa k našemu mádoustemu Sládkovičovi; i mileradi podávame ju v preklade slovenskom tým cieľom, aby videlo sa, že už i Maďari počínajú všimáť si diela slovenské.

Red.

Kostôl v Gružincach.

(Z Mich. Czajkowského.)

I.

Na Podole neďaleko Vinnice meškal Sosenka Česnik vyšehradský, starosta vendeňský, — pán a dedič viesky Gružiniec *), šľachtic od pradedov i z rodu i z obyčaja **). Ešte za Vladislava Jagiella, jedon z predkov rodiny Sosenkov, bol predstaveným nad psiarnou kráľovskou; za to, že v pustatinach nepolomieckych obratne a trefne zahral v surmitu pri zabitom křoz Vladislava divom kancovi, dostál z rúk kráľa patent šľachtecký s herbom tri trúby myslivecké sriebrnej barvy v červenom poli, — a od tohto času herb Sosenkov tam sa tlačil, kde byly starosvetské herby Saryušov, Habdankov, Jastrebcov, Jelitov, atď. Nik sa nedopytoval či z psiarne, či z kuchyne vyrástlo šľachtectvo, dost na tom, že je vytlačené, — a v oných blahých časiach, v ktorých žil pán Česnik, tak verilo sa v tlačení vec, jak keby to bolo jedonástym prikázáním Božím, ôsmou sviatosťou.

Sosenka dosahoval siedmu desiatinu ro-

kov, a preca bol rezký, rovno i čiperno sa držal — fúzy biele i vlas na hlave biely, na tvári červenal sa mu rumenec jak cvikla, i oko blištalo sa ešte živým ohňom; vypadol on jak rano počiatkovej jasene, kde sriebrný srien pokrýva zelenú sviežosť leta.

Pani Česnikova, Salomea dla krstného mena, a Kavecká z domu, mala asi päťdesiat rokov; bola suchá jak udené rebro, potulná jak vizla dobre vycvičená; — čo i vo vene viesku doniesla, preca nikdy ani svojej vôle, ani svojich žiadostí a túžob nemala: a čo i mala, to sám pán Boh alebo kňaz-spovedelník o tom vedel. *)

Jak pán Česnik kričí čierno, to ona mluví čierno, — jak pán Česnik zavolá bielo, to ona prisvedčuje i hovorí bielo, jak dieta za pani matkou „otčenáš.“

Muž káže vytať prútami rolníka, káže mu odviecť posledný dobytok, prenájomníka z křmí so židovkami i židovčencami na dvor vyhodit, — susedovi medze hraničné preorať, dobytok zajatý v škode právom kaduka **)

*) Povesť táto zakladá sa na podaní ľudu viesky Gružiniec, ležiacej neďaleko Vinnice. Kde bol nekdy kostôl, a ktorý zanikol dla rozponienky ľudu v čase vojen Kozačizny s Poľskom, teraz rozlieva sa ohromné bahno. Rodina Sosenkov snad vymrela, ale pamiatka hrozného činu žije v ústach starcov i detí obci Gružiniec. Jestli slabé moje pero potrafilo dodať nejakú cenu tomu deju, milo mi je vyznať, že celý obsah tejto povesti zařakovať musím panej Konštancii Sarneckej, ktorej rodine patři vieska Gružiniec.

**) Šľachta poľská od pravekých časov i teraz neodtajitelne trimajúca prvé miesto medzi šľachtou celého sveta, tak čo do svojich schopnosti duševných, jak čo do pojemu ľudskeosti; i nazdávam sa, že nevezme za satyru proti nej namierenú, nekolko slov o smiešnosti herbov, genealogie i rodovitosti. Vo veku, jaký žijeme, tie blyskotky detinské staly sa peniazom ošúchaným bez ceny — v šľachticovi hľadáme prednosti šľachetnej duše, nebežime k Niesieckému i Paprockému radit sa, jak dávno rod jeho ostal ušľachteným i jaké znamenie je vykreslené na štíte jeho herbu.

*) Treba to vyznať, že predkovia naši veľmi surovo zachádzali so ženskými. Ustavične bojujúc a majúc do činenia s východnými národami, kde sa ženy uznávajú za nevoľnice, otrokyne, čo i naši otcovia neuviedli barbarský obyčaj zamykania žien, to aspoň ukazovali zjavne, že sú pámmi samovládnyimi v dome, — a muž, ktorý by privôlil na najzdravejšiu radu ženy, vyhlásený bol za slabocha i nadávané mu nemilé meno: chodiaceho v spodnici. Minuly tie časy, zmenily sa obyčaje; dnes užívajú ženy poľské väčšej volnosti jak u iných národov Európy, vidíme to na vlastnie oči. Vynímajúc veľkých magnatov vo Francuzku, Anglicku i Nemecku, sú ženy pod stokrát väčšou prisnosťou mužskou jak u nás. O Polkach, plných to prednosti i cností, v každom ohľade možno povedať, že vedú dom i gazdovstvo — že toho veľa nerobia, to preto, že nechcejú; príčina leží v nedostatku možnosti. Obyčaj našich predkov postupom osvety stal sa úplne zmeneným, prevráteným.

**) Kaduk — statok, ktorý statu pripadá, i právo k tomu.

taksovať*): ona príjde i povie: kochanku — zamyslí sa i dodá — jak sa ti zdá? Česník hrozne skríkne: a milostpani na čo tu? . . . ku praslici! Pani Česníková poberá sa do kúta, zakaše suchrlavo i riekne služobníkom: jeho milosť všetko dobre robí!

Mali dvoch synov už dobre odrastlých.

Pán Ignác bol zástavnikom u husarov v pluku u pána hetmana Koniecpolského.

Pán Vojtech bol námestníkom v pluku kyrazníckom Potockého, starosty kamienieckeho.

Pán Česník bol starý vojin, lebo pod Gasievským odbavil celú vojnu moskovskú, a pod Chodkievičom švedsku i tureckú; i chcel, aby synovia vo vojsku otčine slúžili i na poli bojovnom postarali sa udatnosťou o starostva i úrady civilne na starosť.

Tretím dieťaťom bola dcérka jedináčka, ukochaná i vypestovaná od otca i od matky.

Panna Anna mala na devtnásty rok.

Bola bystrá jak voda zdrojová, svieža jak jarní vánok, pleti bielej jak kvieťa kalíny, a pri rumenci jej hasne i malina i žurachvinu**) jahoda, — očko čierne blyščiace sa jak hviezdička, obrv jej strie sa jak stužka aksamitova, jasný vlas vo vrkočoch sa vije, a zrast útly i švišký, hladko vytočený jak zo sádry.

Anička netrasie sa pred otcom. Keď sa Česník pohnevá, to i ona dupne nôžkou, zvesí noštok i zachmúri sa — starý zaraz hladí ju rukou i zalieča sa jej, a keď by mohol, to za mesiac by sa s ňou bavil.

Matka skáče i otáča sa zadychčaná okolo dcérky, — kňaz obličaj žehná útlej deve, od modlitieb i pôstov ju osvobodzuje, a za pokutu po spovedi z hriechov len jedny litanie jej nakladá.

Pán Chorazi Stremický, dávny kamarát otcov, znáša s úsmechom vtipky panny Anny,

*) Žurachvin (žóravín — die Moosbeere). Ružočervené jahody, ktoré nad sňahom čnejú a v ten čas sa i oberajú.

**) Sú to nepekne figle uprivilegovaných pánov nie len v Poľsku ale i v celom svete. Neležia ony v srdci šľachty, ale berú počiatok zo zastaralého nálohu; všetko sa mení, mnoho zlých rečí sa pohovorilo, i treba mať nádej, že udríc sa v prsia napravíme sa celkovite.

a sluhovia i služobnice jak blyskavice plnia jej rozkazy, bo vedia, že to prvý stupeň do lásky panskej, obrana od bizunu i husaka*).

Baby, nevesty i dievčata snášajú jej svoje darky, vyprávajú jej povesti, bo panna Anna je najlepšia prosredníčka medzi Česníkom a biednymi roľníkmi.

U pána Česníka pivnica zaplnila sa rodinou okovnákov, bočiek, kadí — od prapradedov až do najmenších pravnučat rokami i veľkosťou, fahal sa dlhý šerek potomstva. V nich sídlilo víno uhorské, pikardské, madejra, mäd kapucínsky, maliniak, višniak, dereniak,**) pivo anglické, — rum z Jamajky; — sila tiež bola buteliek zaplesnených so storočným preváraným vínom.

U pani Černikovej bola škryňa plná peprníkov (koláčov), loksí i lakotiek rozličného druhu, a čo nadovšetko: stály radami jak šíky žoldnierov, lahvice bielej kalmusovky, zeleného vermuthu atď. atď. V kredenci bolo plno kalichov a pohárov i s nohami i bez nôh, i hladkých i hranatých: vôbec bolo tam v čom si vyberať.

Do kuchyne každý mesiac boly dva vepri, a mäso hovädzé styrikrát za týždeň pravidelne donášané.

Čo deň otáčal sa v kuchyni kuchár a s nim dvaja kuchtovia, a v čas besedy zahradnícky mládenec, myslivec, behún i komorník prichádzali k pomoci; okrem toho čo deň sriedavo jeden z roľníkov dedinských na stráž kuchyňskú prichodil.

Pri dvore bol panoš, komorník jeho veľkomožnosti patriaci, dvaja hajdúci, dvaja sluhovia, malí blázni, atď., — a všetko to chodilo v širákoch a košelách, — ale sotva to počuli, že hostia idú, hneď vbehli všetci k jeho veľkomožnosti, i tam zo škryne do-

*) Bizun, tak zvala sa po staropoľsky káčuka alebo palica pre šibanie neposlušných nevoľníkov. — Husak, boly dve kladý s dierami prevrtanými na nohy. Pijakov, zlodejov, tulákov a iných prevínilcov vodili do mesta, kde sa nachádzal husak (klada), a vsadiac jednu nohu do otvora, zamkli kladu tak, že nemožno bolo ju von dostať, — tam musel každý taký čakať výrok pánov; je to druh žaláru.

**) Dereniak = Kornelwein.

stávali rovnošatu bielu s červenými výložkami i gombíkami herbovými. *)

Pri milostpanej posluhovaly služebnice bez počtu, vychovateľky, komorné, kaviarka, švadleny, práčky atď. atď.

K tomu treba dodať, že pán Česník v dome ničím nespóril. Sluhom, koňom, psom hostovským kázal dávať sena, ovsu, stravy, obroku, čo len potrebovali.

Susedia po kútoch, Bôh vie, čo vídali.

Pán Podstoly hovoril: Sosenka je tyran, morí a trápi svojich ľudí, po sto prútoch dá jim sypať: ja mojim nikdy viacej, nad pol-druhú kopu **) nedovolím vylepiť.

Podkomory svojej žene mluvil: Česníkovec, to je rybka, za nevyplatené dane rolnikom majetok zhabal, i predal na trhu — čože bych nemohol ja robiť s mojimi, zobrat svitky, bekeše ***) , korale ženám; veď je to i po ľudsky i po hospodársky, bo tie rolnikovi ješť nedajú a panština* nezapadne.

Pán Vojsky zas najviacej tvrdil, že Česník od kusa zajatého dobytká v škode bral po dvanásť zlatých v ten čas, keď on sa uspokojil desiatymi zlatými a piatimi palicami danými vlastníkovi dobytká, jestli bol rolník; šľachtic musel zaplatiť päť, a žid desať zlatých.

Vôbec všetko hromžilo na Česníka; ženy, matky i deti nedorastlé všetko to jak kavky krákal na Sosenka.

Ale keď v nedelu vo farskom kostole na omši zjavil sa Česník v kontuši †), s karabelou ††) pri boku, i fúz si zakrútil; všetci sa mu až k zemi klaňali a na snídanie u farrára na preteky za ruky chytali, i vítali milovaného suseda i dopytovali sa o zdravie panny Anny.

Na meniny, narodeniny, oktavy — celé susedstvo jak na odpust s deťmi i babami do Gruzniec sa schádzavalo, bo vinko Čes-

níka žilkami zaihrávalo, potrawy kuchár štedre korením pripravoval, — šteklenie na djasnách chuťou prekazili, vyschnuté hrdlá nápojom obvlažili, i na chvílu zastavili omluvu jak trasavá zimnica svoje paroksizmy.

Po ten čas vo Vinnici stál pluk kozácky, Korsuńskym *) zvaný.

V ňom vynikal plukovník Bohun, tridsať-ročný to muž, obratnosťou pri ženských, pri koňoch, pri tanci i v boji, jedným slovom, kde čo bolo, tam bol Kozák.

Bohun často zajazdieval si do Gruzniec.

O pánu Česníkovi i o panej Česníkovej pred ňim zle mluviť — nedaj Bože!

A keď sa zmienka činila o panne Anne, to čierny fúz obvíjal okolo prstu a rukováť šable pohládzal.

Sosenka uprimne ho prijímal, bo kolko-raz na herb šľachtický si spomnel, to tolko-krát na myslí sa mu motalo, že pluk Korsuńský má tritisíc ludu ozbrojeného.

Kňaz raz na vždy dal rozehrešenie, by mohla pani Česníková rozmluvať so šizmatikom, bo od času smluvy Zborovskej, uzavretej medzi kráľom Jánom Kazimírom a pánom atamanom Chmelnickým, Poliaci i kňazi žili v dobrej shode s hrozným predtým Kozáctvom, a od tej smluvy sotva tri mesiace ubehly.

Rôzne poviedky po okolí lietaly.

Jedni mluvíli, že dievčina Česníkova

*) Bez Záporožia, podeleného na okresy (kurenie), Kozáczna zadniepranská i predniepranská podelená bola na pluky, nie jednotajnej veľkosti čo do ľudí. Pluky tie vo väčšej časti skladaly sa z pechoty, majúc pri sebe oddiely jazdy; neskôr nektoré tvorily samú jazdu. Štefan Batory podelil Ukrajinu na desať plukov: každý pluk zaujímal istý okres; žijúci v jeho priestore na zavolanie atamana sbierali sa do pluku. Meno plukov bralo počiatok od miest, kde bol bod sbierania sa i písareň pluková, — i tak desať prvých plukov zvalo sa: Starobudovský, Černigovský, Nižińský, Kyjovský, Perejaslavský, Prilucký, Lubniansky, Hadický, Mirgorodzký, Pultavský. Jazdy za Štefana bolo dvetisíc, udržovanej na útraty republiky. Neskôr počet jazdy množil sa. Chmelnický r. 1654 poddal sa Rusku s päťnástymi plukami, počítajúcimi 37549 hláv ludu ozbrojeného.

*) Ten obyčaj ukázalosti zbytkovej spojenej s hospodarlivosťou po veľa domoch polpánkov ešte do dnešného dňa je zachovaným.

***) Kopa Schock, 60 kusov.

***)) Bekieša, vrchnia sukňa na spôsob čamary, užívaná ženami ukrajinskými, vôbec je barvy granatovej podšívajú amarantom, ozdobená sriebornými alebo zlatými galonami.

†) Kontuš, šľachtický kabát.

††) Karabela, krivá šabla.

padla do oka Kozákovi; druhí, že vínko gruzínské zalúbilo sa plukovníkovi.

A keď na Bohuna dotierali, nerozhneval sa, ale riekol: že jedno lúbi, a druhé nepovrhuje, i prisvedčil starej poviedke, dla

ktorej je u Kozáka trojka oblúbená: goralka, tabak a dievčina Anulka: — dievčinu Anulku bych lúbil, — kúril bych tabak — a pil bych goralku na celé hrdlo!

(Pokračovanie nasleduje.)

Bulharsko.

Od Vel. D. Stojanova, podáva Sytniansky.

(Pokračovanie.)

II.

Povaha národa bulharského.

Národ bulharský zachoval dosiaľ pôvodní rász slovanský najme na vidieku, po dedinách, kde sa buď veľmi málo alebo docela nestýka s cudzími živlami, v jeho vlasti za rozličných dób sa zahniezdilším. A dokonálejšie zachoval bulharský ľud tento rász slovanský, lež ľud ktoréhoľvek šťastnejšieho národa slovanského, ba v nektorom ohlade snaď i dokonálejšie lež ľud srbský.

Kto nebol v Bulharsku, aby náležite sám mohol poznať národné živobytie ľudu bulharského, jeho národnú literatúru, jeho čisto-národné obyčaje, mravy, obrady atď., ktoré dosiaľ prísne a sväte vykonáva a s úctou a vážnosťou najvätsou zachováva; jeho patriarchálne sriadenie a správu rodinnú i spoločenskú; jeho veľkú a zvláštnu náklonnosť a oblubu v roľníctve, zahradníctve, vo stavitelstve, remeselníctve, obchode a vôbec v celom priemysle, v chove dobytky, ďalej vo speve a hudbe; konečne jeho miernu, spanilomyslnú a ušľachtilú povahu, kde o vášňach a náruživosťach, o pomste a iných podobných nehodných stránkach duševných nemôže byť ani reči, — kto tento národný život nepreskúmal bedlive a súdne u ľudu bulharského, kto ho bezprostredne nepoznal: podiví sa veľmi zvláštnemu a medzi národami neobyčajnému javu, jako totižto Bulhari, upejúc skoro cez celých päť storočí telesne v otroctve osmanskom, duševne ale viac jako cez dvesto rokov v nevoľníctve Grekov, najme Grekov fanariotských, od dávna mravne už docela zklaslých, jako Bulhari, tento prenešťastný národ slovanský, zmučený, ztýraný, ubiedený, cez všetku

nepriazeň čierneho osudu zachoval tak presnú a rydziu povahu slovanskú.

Taký národ, ktorý mohol dosť šťastne odolať po toľké storočia všelijakým nehodám pohromam, zajište očakáva krásna budúcnosť, a čím skôr mu bude popriato, aby sa oblažil pravou osvetou, tým skôr dôjde tejto budúcnosti.

Zachovalý ľud bulharsky je zdravej, bujarej mysli, bystrého rozumu, čulej a stále činnej obrazotvornosti, slovom je ľud nadaný a schopný všetkých prác telesných a duševných a vykonania úkolov vznešených.

Pravý Bulhar nezná schytralosť, pomstu a lešť; Bulhar je uprimný, spanilomyslný a láskavý, i k cudzincom jakýmkoľvek až veľmi zdvorilý a nadmier pohostinský; je skromný a mravný, veľmi pobožný, ale nikdy fanatický. Bulhar je srdečný a veselý; spev, tanec a hudbu miluje veľmi; pijanstvo a iné náruživosti nezná; rád má poriadok i čistotu; nerád zahála a dobre hospodári; je rozvážny, dobrú vôľu a pokoj miluje nado všetko. Medzi najprednejšiu cnosť ľudu bulharského sluší položiť tiež vrúcu lásku k národným mravom a zvyklostam i k dôstojnému jich zachovaniu.

Keď sa teda hlavnie podmienky politickej jednoty celého národa bulharského, jak z rečeného vysvitá, v miere utešenej u ľudu sa zachovaly, treba len, aby sa okolnosti v Bulharsku priaznivejšie smenily, a idea táto opäť u Bulharov zovšeobecneje. Aby ale idea táto u Bulharov náležite sa zakorenila, je predovšetkým ustáleného, pevného srodu treba, ktorý sred by bol sídlom snáh duševných a politicko-národných. Takého srodu avšak Bulhari, bohužiaľ, ešte sa nedomohli, a ani sa k nemu nedostanú, kým upejú pod panstvom

bisurmanským, a kým jim aspoň takej samostatnosti popriato nebude, jakým sa tešia pobratimní jich susedia, Srbi vo svojom kniežatstve.

Bulharom v mestach prebývajúcim lichotí bohužial veľmi cudzota, najme Bulharom v takých väčších mestach, kde viac menej smiešaní sú s národami cudzími a vôbec všetkým takým Bulharom, ktorí v ohlade národnom, Boh vie, jak pokročilými a osvietenými byť sa zdajú, kdežto o mnoho horší sú, lež najnižšia trieda ľudu nášeho, ponevác len povrchniu civilizáciu a či vzdelanie európejské pojali. Ľudia takí národu svojmu a vlasti vždy viacej škodia, nežli osožia. Je to veru nám smutnou útechou, že vady tieto nie len pri Bulharoch, ale i pri iných Slovanoch odjakživa spatrujeme. Keď by necností týchto nebolo, jakým národom by Slovania už dávno boli?!

(Pokračovanie nasleduje.)

Že konečne mimo uvedené necnosti ešte i mnohé iné ľud bulharský má, nechceme dokonca odpierat; avšak sú to všetko necnosti také, jaké u všetkých národov, jak vzdelaných tak nevzdelaných nachádzame. Len nad tým želiť musíme, že Bulhari, čo i svobodu vrelo milujú, pomerne preca tak hrdinskí nie sú, jako srbskí jich pobratimovia, z čoho jich však kárať nesmieme, lebo snadno si to vysvetliť môžeme, jestli uvážime povahu jejich ohľadom k pilnosti a neumoriťnej vytrvanlivosti pri každom podniknutí, ďalej čierny osud, ktorému podliehajú po celých päť storočí, najme ale uvážime-li nepriaznivú polohu geografickú zeme jejich ohľadom k susedným národom, ktorých väčšina nepriateľskej s nimi smýšľa. Tu pravda diviť sa musíme tomu, jako pri všetkých týchto nepriaznivých okolnostach preca uchrániť sa mohli pred úplným zničením

Minister a mudroľub.

(Podľa Krylova).

Raz usporadujú minister úrady,
Príal si vec vyviest bez očividnej vady,
Radieval sa teda častejšie s človekom
Povestným dobrotou, múdrosťou a vekom:
Čo robíš, aby sa dielo tvorilo,
Ktoré by k okrase vlasti poslúžilo?
Ty, vraví minister, poznáš svet dôkladne;
V ľudskom srdci čítaš, jako v knihe, skladne:
Povedz že mi, čo je tomu na príčine,
Že, čokoľvek v našej začne sa krajine,

Či súdy, či školy, či vzniknú ústavy,
Dúškom sa v nich kopa nedoukov zjaví?
Či lieku proti nim na svete už nieto?
Ťažko; riekol mudrc na otázky tieto:
Tak sa i ústavom i súdom vodieva,
Jak domom staváňým zo samého dreva!
Jak? — To sa mi veru do hlavy neprace. —
Tak hľa: na našom sú dokončené práce,
Doň prejsť ale času ešte sme nemali,
A v ňom si už dávno cvrčky zaspievaly.
Nezabudov.

Rozpravy večernie o umení staroslovanskom.

Vypravuje P. Z. Hostinský.

(Pokračovanie z II. ročníku „Orla“.)

I.

V horeudaných počtoch máte teda vyslovený názor národného stavitelstva slovenského. Názoru tohoto matematickým pomerom je cifra $0 = 12$, abo 1, 3, 6, 9. — Krem

toho najdete pomery tieto v jich relatívnych potahoch, jako: 2, 4, 7, 13. — Keď samé dielo stavitelské, jaké nachádzame po celom Slovensku, tak docela zodpovedajú názorom národným: teda niet pochyby, že názory tieto

sú i kľúčom, ktorý otvára brány starých stavieb slovenských. Nech to budú či domy, či paláce, či hrady, či svätyne: všade najdete ten samý pomer, bo všade najdete za východište tie samé názory.

Za vzor stavitelstva tohoto uviedol som vám velebným belohradský, bo on bol skutočne pravzorom stavitelstva staroslovenského. Jemu po boku stojí vesprimský, panonský a nitranský. — Teraz ostáva nám pozrieť názory tieto i v iných stavbách. A tu chceme uviesť na príklad ešte staršie stavby na zemi slovenskej. — Jaké to môžu byť? — Sú to samostany podzemné. Tieto sú protivou tamtych, bo keď velebným vypínajú sa na vrškoch, teda tieto najdete ukryté pod vrchami.

Už samá jích poloha svedčí o jích starobylosti. I čo to za hrozná balamutina, keď archeológ uhorskí diela tieto pripisujú ľuďom divokým, a zase druhí dobe tatarskej, bo vraj utiskovaní kresťania utiahli sa do skrýš podzemných. I jedno i druhé nestojí poľahke na jích pôvod. Samostany, ba i sedliská podzemné, sú vo všetkom dielami rúk slovenských, a preto i dielami umu slovenského.

Tak stalo sa, že spisovatelia starožitností uhorských, menovite Romer, Ipolyi, Érdy, Fridvalsky, Henszlmann a iní, všetky starobylé pomníky pôvodu slovenského pripísali buď Rimanom, buď Germanom. Tak vo všetkých nálezkoch, či to kameňných či bronzových, nechtiac uznať pôvod slovenský, pripísali jích barbarom. To samé urobili i s pomníkmi stavitelskými. Toto je dnešné stanovisko archeologie maďarskej.

Najstaršie vzory pozdejších velebných, jako som povedal, najdete v budovách podzemných. Keď tamtie sú obrazom slnka na oblohe, teda tieto sú odleskom jeho, keď bleskami svojimi na zrkadle vody maluje Vám predmetý výšavy pod vodou odrazené. K vysvetleniu názoru stavitelského, jako som hore udal, pozrime teraz už na tie stavby podzemné.

Sem patrí Skalka.

O Skalke prechovávalo sa za viac stoliť podanie, že tu prebývali už za času prvého kráľa Štefana, mnísi Ondrej a Blahoslav (Zoroard a Benedikt). Skalka leží neďaleko Tren-

čina, na pravom brehu Váhu, — dnes nosí jeden titul opátstva rádu Benediktínskeho. Povest hovorí, že horemenovaní mnísi už okolo roku 990 prišli z Poľska do Uhier, že zbojníci, držiaci Blahoslava za človeka bohatého, tohoto r. 1012 zavraždili a do Váhu hodili, a síce zo skaly tej, kde dnes vypínajú sa rúmy nekdajšieho samostanu i s velebným jeho. Opátstvo toto dal Jakub, biskup nitranský, okolo r. 1224 obnoviť. Bolo teda len obnovené, jeho pôvod ale je predkresťanský. V rodine baronov Medianských nachádzajú sa listiny, dla ktorých tu na tomto posvätnom mieste už r. 1198 bývali údovia rádu templárskeho, abo červení mnísi. Ku Skalke patrí i osada Opatovca, ktorá vraj r. 1238 povstala. V stoliť 16. vládol Skalkou Turzo, o sto rokov pozdejšie prešlo do imania Jezovítov, a okolo r. 1780 na stránku základiny náboženskej.

Tu na tejto, po pravde nazvanej Skalke, stojí kostolček, dnes už v tak zvanom slohu romanskom; tu ale do okola obťáča ho monastýr, t. j. budovy do skaliny založené. Od slnka východu dunejú pod nim vlny Váhu: a tu na tejto strane môžeš uzrieť ten staroveký samostan podzemný. Nie je to jaskyňa, jako ho nektorí prezývajú, ale je to umom slovenských rúk vytesaný chrám Boží. V zadnej čiastke jeho stojí kameňný obraz Blahoslavov. Vstúpiš-li do samostanu, tu otvorí sa ti dost prestranná kaplnka s oltárom; pod touto najdeš kriptu abo hrobište, takže s oltárom. Jedon oltár posvätený je Blahoslavovi, druhý Ondrejovi.

Neide tu púšťať sa mi do kritiky, či vierozvest Benedikt a Zoroard, prišli z Poľska? bo otázka tá nepatrí do rozborov umenia. Dostatočným svedoctvom nám je už podanie, ktoré zná Skalku už pred panovaním Štefanovým. A v skutku celý vzor budovy je odlesku názoru o moc staršieho. Tu najdeš už tie tri, ohľadom na stavitelstvo staroslovenské, podstatné známky: výšinu, vodu a vchod východní. Veď sám monastýr volá sa Skalkou, pred tebou ale vlní sa Váh, a odnesúc fa úžinou, uvidíš veličný rad skalísk, na ktorých boly rozložené bydliská najprv zretecov a len pozdejšie knazov staroslovenských. Tak boly ony obetnice a chrámy najprv staroslovenské, a tak potom kresťanské.

Celý samostan otáča hora, a on rozkladá sa v jej sredu na skalisku, jako by chcel oku človeka ostať celkom ukrytým, bo neuzrieš len ani chodníček ku nemu vedúci. Tu stoja domčeky starobyľých žreťcov slovenských, jeden nad druhým. Asi 180 schodami musíš kráčať, kým sa dostaneš ku úzkej bráne Skalky; tu otvorí sa ti do skaly vykresaná podzemná budova, asi šesť siah priestorná a od východu stenou predelená. A toto hľa! je tá svätyna, v ktorej najdeš ten oltár a tie sochy, z ktorých duch viery nadšenej preletuje k tebe. Toto je ten rukou dedov tvojich pod zemou vykresaný chrám, v ktorom hymny duše bohabojnej ozývaly sa od tritisíc rokov, v harmonii so šumením Váhu k nebesám, a city nábožné prúdily sa jako ten kryštálový potôčok pod nim hrkotájúci, nevidaný, a preca silný. Tu na tom balvane skalín znal zápal viery vystaviť kostolček a ovenčiť ho vezami!

Že tento do živej skaly vytesaný samostan na Skalke bol výtvorom umenia slovenského, to dokazuje dielo celé. — Podobné jemu najdeš v Srbsku, menovite monastýr Preobrazenie, potom Turčinovac a svätynu Gornjackú, sv. Sávovi posvätenú, ktorá na chrbáte Allavalu vyrúbaná je do skaly. Náznaky slovenské najdete vo svätyni na Skalke potom i v jej objeme. Chrám má dĺžku $4\frac{1}{2}$ siah, a temer takú i šírku; dĺžka hlavnej lodi obnáša 8, a šírka 5 siah.

Tu máme teda pomery zase tých už hore vyššie vystavených názorov. Svätyna, jako stan podzemný, zodpovedá slnku jasennému. Niet pochyby teda, že v dobe predkresťanskej bola ona svätynou úcte Radúzovi vystavenou. Tu máte znázorneného Radúza — to slnko podzemné — na jeho púti od slnobraťu jasenného až po Hromnice, a na sklepení chrámovom máte cestu jeho až po zjavenia sa v Turovi, abo až po počiatok jara. Tu máte početové pomery $4\frac{1}{2} \times 2 = 9$, a $8 + 5 = 13$, teda dobu zjavenia Radúzovho. Na názory tieto narážaly tých dvoje väzí nad kostolčokom; tiež symbolizuje ale nadvšetko podoba podzemného priestoru. I slnko po Michale zašlo už hlboko do druhej polkuly, abo, jako si to za starodávna predstavovali — zašlo za more, nachodilo sa pod kulou zemskou.

Jaskyne, dla symboliky slovenskej, zodpovedajú vždy slnku jasennému. Sú ony to samé, čo byly Grékom labyrinty. Nuž a či národ náš nemal takéto labyrinty? Tam máte jeden opísaný v poviedke „Vífaz Kuchta.“ Keď tento medzi víchrom a hromobitím zazrie jednu dieru do skaly, vbehne do nej, až tu zrazu hup! do hľbočiernej jamy sa prepadol. V tom sa obzrie na bok, tu sa mu z pozďaleka zašereje svieca. — Ešte krajšie máte opísaný labyrint v povesti: „Tri zakliati kniežata,“ kde mladý Radúz dostane sa ku skalnatému zámku, otvorí bránu: a tu trinásť izieb otvára sa pred nim. — Ja skutočne tie stany, do tej skaly nad Váhom vyrubané, neznám si ináčie myseľ, jako tie svetlice Radúzove; pravda, že žreťci bývali v nich za starodávna, počiatkom kresťanstva ale prejali ich novou vierou nadšení mnši.

Tu máte ten druhý príklad, o ktorom mi hovoriť bolo treba. O druhých názoroch staviteľských, na pr. o budoviskách v Zbihnove, na Sobore, v Tychoniu atď. môžete sa dočítať v mojej Vieronauke staroslovenskej.

Nezastavte sa na tom, čo som vám povedal o našom Belohrade a o Skalke. Ved neďaleko Skalky máte Nitru, kde stále svätyna Živy v podobe Ladokrásky. Národné podanie hovorí, že zo Skalky viedol podzemný chod až hen na Sobor: tu máte teda spojitost starobyľých názorov medzi oboma. Tam máte Devín, kde stála svätyna Živy v zjavení Devy, tam máte Trenčín, posvätný nekdý Trojhlavovi, tam zase Sytno a Velestúr, kde byly pesvätné háje Sytovratovi, a Turovo, kde pálili žertvy Turovi. Staré časy, byly druhé časy; kedy že zo starých rún vyčítame históriu staviteľstva národného?

Po týchto krátkych náčrtkoch o starých názoroch staviteľstva národného, prejdíme teraz na druhú vetvu a sice na hudbu.

II.

Hudba.

Jako ihry slovenské napospol predstavujú obeh planét; tak i naša hudba národná, je ozvenou nebies. V zásade tejto máte vyslovené všetky nápevy muzík. No veľký je rozdiel medzi hudbami jednotlivých národov. Jestli princíp tento stojí, teda dôsledne Ind

má len jeden hlas (tón), Peržan dva, Egyptčan tri, Grék štyri, Roman päť, German šesť, Sloven ale má ich sedem — a dovedna sedemraz po sedem. Rozumejte tu hlavnie hlasy, ktoré zase, keď rozmnožíte po 2. 3. 4. 5. 6. 7., teda ozvú sa vám tie nepočetné tóny v hudbe národa slovenského.

Jako Slovenia mali najbohatšiu známosť hvezdárstva; tak i v hudbe jích najdeš jednotu harmonie všehomíra. Chceli počuť prazvuky harmonie tejto, teda musíte si znázorniť sústavu nebeskú. Už pri ihrách počuli ste reč o sedem hlavných podobách tancov. V samom plastickom tanci našom „Od Zeme,“ môžete rozoznať dvadsaťštyri premeny. I bude mi to gajdoš, ktorý všetky tieto názory vyhudie.

Učení hudobníci znajú doteraz dvanásť mäkkých v dvanásť tvrdých tónov. Na týchto zakladajú sa jích všetky theorie, a dla týchto i jích komposície. Ba či ozaj dakto pomyslel z nich, že ten počet dvanásť, značí dvanásť dvorov slnečných, abo roční obeh slnka? Rozdiel medzi tónami tvrdými a mäkkými znajú síce udati musikálnymi znakmi, no základ jeho hľadajú v tak zvaných tercach a generálnom hlase. I prečo? Na to vám oni odpovedať neznajú.

Vysvetlí nám to hudba slovenská. Jako je ona ohlasom sústavy nebeskej, tak v nej ozýva sa i harmonia všehomíra. A toto je to stanovisko, ktoré hľadáme.

Sloven, jako hudec, osvojil si všetky hudobné nástroje, on stal sa hudcom všetkých národov. Prečo? bo duša jeho cíti, že v nej ležia zárody hudby svetovej. Mudráci doterajší túto geniálnosť pochopiť nevedeli, a práve skúsili, že Sloven je na haždom instrumente doma. Veď bol to Sloven Koperník, ktorý prvý vybádal harmoniu nebeských hviezd.

Pôvod hudby slovenskej musíte hľadať v sústave nebeskej. Odnáša sa ona na dvanásť pretvory Svetovidove a Živine. A tu máte i prameň tých dvanásť tvrdých a dvanásť mäkkých hlasov v hudbe. Tamtych otcom je Vit, týchto matkou Živa.

Jako javy premien týchto vidíte postupovať od stupňa najnižšieho k najvyššiemu; tak máte ten samý systém i v škále hudobnej. Premeny tieto zjavujú sa vždy duali-

sticky, na jednej strane stojí Svetovit, na druhej Živa; na jednej princíp mužský, na druhej ženský. Slnko a zem, kým len neobehnú cesty zvieratníka, vždy putujú paralelne, t. j. rovnočiarme. Preto hudba je ohlasom roku t. j. času, veku; — bo planéty od veky-vekov konajú púť svoju. Na čele hudby stojí teda Sytovrat, ten kráľ času. On je tým najvyšším správcom orchestru, a bije takt na večitú harmoniu.

Aby ste tomuto porozumeli, predstavte si hlavnie názory. Tieto sú: Jáchymko a Devana, Vintalko a Atalienka, Tur a Lada, Perún a Morana, Raduz a Zlatá Baba, Popelval a Vineta. Máte teda dvanásť premien, abo dvanásť mesiacov, máte v nich celý rok abo vek. Takto sa delia dla pása oblohy nebeskej. Že ale názory tie zjavujú sa vždy párne, t. j. v jednom každom mesiaci účinkuje i princíp mužsky i princíp ženský, abo i Vit i Živa: teda na základe tomto nebudete už mať dvanásť ale dvadsaťštyri premien, abo hudobných hlasov. A tu sme pri zriedle sústavy hudobnej.

Ten samý rozmer podáva nám i názor oblohy v jej polokulach. Vit a Živa účinkuje v prvej polokuli spoločne, a tak $6 \times 2 = 12$, v druhej polokuli takže za šesť mesiacov spoločne, teda tiež = 12.

Spomenul som, že Sytovrat vedie chóry planét, a že jako taký stojí na čele hudby. Poviedka predstavujúc nám ho jako kráľa času, hovorí, že na sklenenom zámku horí vatra, okolo vetry sedí dvanásť chlapov, ktorí miesto svoje jeden s druhým zamieňajú. On sám Sytovrat zjavuje sa jako stavec, v osobe trinásteho. V zámene tejto máte harmoniu časov, máte ale v nej znázornených i dvanásť hlasov hudby.

O muzike vypravuje vám poviedka Blažejko, na dvoch miestach. Začína tým, že keď Blažej zapískal na svojej píšťalke, hned začaly štyri hozičky tancovať pred zámkom kráľovským. Pozdejšie pustí sa do sveta, a príjde do pustej krajiny, kde na jedinkom domčeku starej strigy nachodila sa muzika, čo krásne vyhrávala. Muziku túto Blažej uchváti a zanesie kráľovi. Aby to vykonal mohol, dá mu jeden stavec dvanásť koní, ktorých pomocou ujde, keď ho stryga naháňa, a síce tak, že kone tie rozostavil si jedno

za druhým celou cestou. Tu máte zase dvanásť stáníc roka, ako hudbu svetovú. Spravuje túto Svetovid a Vintalko: veď na tých dvanásť paripách jazdieva slnko. Tu máte ale i štyri kozičky; predstavujú vám ony štyri časti roka, ako hudbu nebies a zeme. Sú to tie štyri hlavné hlasy v nápevoch.

Práve tieto názory máte opísané i v Raduzovi. Raduz značí u Slovanov to, čo Grékom Pan, v širšom zmysle Dionys, alebo Rimanom Bachus. Keď ten zať medveď prichádza pre tú najstaršiu dcéru Raduzovu, tu zahučí v hore krásna muzika, tak kdesi ďalako, len tak z ticha, jako by dakde pod zemou vyhrávala. Keď zase potom prichádza ku sobášu zať orol, tu zase zahučí tá muzika, ale už hlasnejšie. A keď za nimi dojde zať ryba, tu muzika zahučí najkrásnejšie. No a keď už bola svatba, tu muzika, čo ju knieža doviezol, hrala všetky nóty od výmyslu sveta, tak že sa i v starých svatobníkoch zilky rozibraly.

Názorne vzato, tu máte kulu zemskú, povetrie a vodu, alebo moc ustálenia, zdelovania a pohybovania sa, jako tri nevyhnutné živly hudby.

Jako Raduz v premenách tých zobrazuje zimu, jaro a jaseň; tak máte tuná zobrazenú muziku hviezd za doby zimošnej, jarnej a jaseňnej. Raduz ale strojí svatbu dcéram svojim na zemi: tu teda máte i naše národné tance celoročné. A zase, jako nikto nezná odkiaľ prichádza hlas hudby tej; tak verte, že struny jej natiiahnuté sú medzi hviezdami.

Jako Sytovrat v podobe Raduza stal na čele chórov hudebných, tak vylodila s nimi i tá Zlatokráska. Povedka vypravuje, že keď zlatovlasú dcéru kováčovu vzala so sebou tá tajná pani z hory a doniesla ju na svoj zámok, tu Zlatovlaska, keď sa raz prechádza po devatdesiatich svetliciach, počuje utešenú muziku v tej istej izbe, do ktorej jej zakuknut bolo zakázano.

Tú istú hudbu máte teda i na strane Zlatokrásky. Jako Radúz zobrazuje dvanásť tvrdých, tak táto dvanásť mäkkých hlasov. Abo máte tu zase hudbu celoročnú, bo 90 svetlic sú 3 mesiace, a služba štyrkrát podujatá značí dvanásť mesiacov. Abo $90 \times 4 = 360$ dní.

Dajme si otázku: kde najdeme prameň tých dvanásť hlasov? Tu musíme zistiť zase na pranázory. Na jich strune zahučí nám celá škála hudobná; tu budete mať tercu, quintu, oktavu atď.; tu všetky variácie tónov. Terca je jaro, quinta leto, oktáva jaseň. A vezmete tak zvané semí- alebo polotóny, teda máte spojivo slnka s mesiacom, alebo Vita so Živou.

Verím, že nejedon muzikant zakrúti hlavou nad touto zásadou, ba nejedon nazve to fantastikou. No ja dopúšťam, že doterajším muzikantom neprace sa to do hlavy, z druhej strany ale i oni mi dopustia, že svetovú harmoniu vytvorí v tónoch len budúci genius slovenský!

Hudba naša hučí i tónami živlov. Národ slovenský znal sedem hlavných živlov, a zná v hudbe svojej i sedem hlavných hlasov. Sedem tých hlasov zobrazuje zvučením život: tmy, svetla, blesku, zeme, vody, ohňa a povetria. Vezmete-li na príklad škálu hudobnú, teda tma = 1. tón, blesk = 2., svetlo = 3. tón; tu máte teda trojku, alebo tercu; ďalej: zem = 4., oheň = 5., a voda = 6. tón; tu máte teda druhú trojku; teraz: vzduch = 7. tón, t. j. tón, v ktorom máte v akkorde všetky tóny predošlé, ale dľa súzvuku žiadon, práve tak, jako povetrie máte v tme, v blesku, v svetle, na zemi, nad vodou, pod vodou i vo vode, v ohni, a preca nemáte ho ustálene nikde. Preto i septima nedá súzvuk. Sdvojnásobneným sredom všetkých týchto sedem živlov, takže v sredohlasu je slnko, t. j. oktava = 8. tón.

Bude sa nám teda tuná ohlasovať celý dej tvorenia sveta. Jakokoľvek rozdielne udáva starobylé podanie dej tvorenia, preca je ono a ostane harmoniou všehomíra! —

Tú samú harmoniu poznali dedovia naši i v sedem hlavných planetách. — Znáte jich už z astronomie, a dľa vieronauky národnej volali sa: Živa, Atalienka, Piatko, Strelec, Parom, Radúz a Sytovrat. I tu máte ten samý rozbor hudby. Zemla, mesiac a Merkúr tvoria prvú trojku. Mars, Parom a Radúz druhú trojku. oktavou je Sytovrat. Všetky prechodila — kde? do slnka, alebo Vita. Vit je teda i primou i oktávou, on je zase správcom chóru druhej, tretej, štvrtej atď. oktavy. Tak sa vám zjavuje skutočne

i slnko. Keď prešlo jeden rok, abo jednu oktávu, začína zase rok druhý, tretí a tak rad radom, až do nekonečnosti. Jako všetky tie planety známe sú nám len v pofahu slnka; tak i všetkej hudby základ máte v sedem hlasoch, t. j. v tóne 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. = 8.

Tu ležia tajnosti harmonie svetovej a hudobnej. Vezmite na pr. prvú tercú, a tu máte tu istú pravdu, ktorú znáte z astronomie, že mesiac a Merkúr otáčajú neprestajne zem našu; v druhej tercii zase nájdete to, že Mars a Venus sú nerozluční sprievodci zeme, a tak to máte i v hudbe, na pr. prvá terca *e e*, druhá *e g* atď. Pomer planet medzi sebou je i pomerom tónov medzi sebou.

Na samý kraj postavil som Sytovrata (Saturnus). Prečo? tak ho znajú poviedky naše — on je ostatným. Na pr. keď ten

(Pokračovanie nasleduje.)

kraľovič ide hľadať si ženu matke svojej rovnú: tu ho upraví na cestu Sytovrat. Keď kráľ vyšle hľadačov na štyri strany sveta, aby sa vyzvedali, jako by sa ten plačko kraľovič uspokojil dal: tu zase Sytovrat dá jim radu. Keď Blažejko putuje po tú čarodejnú muziku: tu takže Sytovrat ukáže mu i krajinu, i dá mu na pomoc dvanásť paríp. Nad harmoniou svetovou teda panuje kráľ času, t. j. čas spravuje hlavné planety.

Len skrze radu Sytovratovu nastane mier v rodinách kráľovských; len rada jeho vedie k cieľu. Pozorujte, a uvidíte, že v poviedkach našich je toto moment rozhodný. Hneď na to nastane v deji obrat, nový rozvoj, nový dej, slovom, celé dráma rozvíja sa ku konci. To samé máte i v hudbe: septima stojí najbližšie oktáve, je ona teda prechodom, abo tým rozhodným momentom, kde i dráma hudby prechádza na nové dejisko.

Zábava pri pekle.

Temná noc, — dážď prší von, —
Clivý čas, — osamelý
Čítam bájeslovie Grékov
Pri svieci na posteli.
Čítam, čítam, romyšľujem,
A kúrim si z fajčky,
A dymové sa do hora
Podvíhajú kuločky.
Mysel tichne mi pomali,
A vo spaní tratí sa,
Fajka vypadne mi z ruky,
Ku posteli zvalí sa.
I zdá sa mi, že putujem
Pustým tmavým údolím,
Vidím rieku luny hádzat
Ohnivú, a hustý dym. —
A v tých lunách krik a lomoz,
Hrozná kvilba a vzdychanie:
Usmrťte nás, usmrťte nás!
Hučí temné volanie.
Nedaleko totej rieky
Chalupa na pobreží,
Svieti sa a hudba v nej znie,
Strašný pes u dvier leží.

Kte tam? — idem, prepustí ma
Ten Cerberus chlpatý;
Aj hľa! Cháron a Petöfi
Fajčia, pijú usmiati, —
Ach! toto je znamenité!
Dobrý večer! zavolám.
No, vítaj! zvolá Petöfi,
Už si nehal zemský stán?
Čože tam máte nového?
Či Uhria ešte žijú?
Haha! štrngnú pohármi,
A schuti sa napijú.
Ba ty, odvetím mu na to,
Čo tu ozaj porábaš?
Var fa ani v nebi nechcú, —
A tu bytovisko máš?
„Pravdivý Bôh básnikov
To na vôľu necháva,
Nech sa v nebi, lebo v pekle
Dľa ľúbosti zabáva.“
Brávo, brávo, bravissimo!
To sa mi ozaj ľúbí,
Že ti voľnú radosť myslí
Žiadna próza nehubí.

Oj! ved si sa i nasmútil
Za zemského života,
Preto ti to na náhradu
Dala Božia dobrota.

Cháron fúzy si pokrúti
A pohladká bradisko:
„Dobre nám tu, a veselo!“ —
Hav, hav, zbreše ten psisko.

No hej, ozve sa Petöfi,
Štitnický si fajčime,
Tokajské si upijame,
Filisterov mučíme. —

Cháron má i tú zábavu,
Zaslých duší millón len,
Vyvrátiť do lún ohvivých
Na riekú Styx každý deň. —

Medzi nimi sotva pár sto
Spravodlivých najde sa,
Ktorým sú k večnej radosti
Otvorené nebesá.“

A v tom pohár mi naplní,
A múď podá do ruky:
„Ej, besná stryga jich fala!
Zaslúžily tie muky!

Ber ten pohár, napime sa!
Udrieme si zdravicu!
A vatreno priviňme sa
Jako bratia ku lícu!“

Rapavý cigáň pri peci
Zrazu trepsne na cimbal, — —
Zmizol pohár i Petöfi, —
Bo som sa zo sna prebral.

Graichman.

Rozmanitosti.

Dr. Matija Prelog. Národ slovinský utrpel zase veľikú škodu. Prelog, jeden z popredných jeho národných kriesiteľov a spisovateľov umrel nedávno v 59. roku blahočinného života svojho. Neohrozený tento národovec slovinský narodil sa r. 1813 v Hrastji, do školy chodil vo Varaždine a Hradci; vo Viedni studoval medicínu a stal sa r. 1842 doktorom medicíny. S Trsteňakom, dr. Kocčevárom, Raičom atď. zasadil sa mužno za svoj národ i zdarne pôsobil proti ponemčeniu svojej vlasti a na prebudzovaní ľudu slovinského. Sbíral národné piesne, z ktorých niektoré tlačou vyšly v sbierke Vrazovej slovinských piesni národných. Pomáhal uvádzať do života „Maticu slovenskú“ (slovinskú), ktorá tak blahodarne pôsobila na osvetu národnú. Roku 1864 vydal „Makrobiotiku“, preložil na slovinský jazyk veselohry „Čierny Petor“ a „Za kúsok soli;“ vydával slovinský časopis „Slovenski gospodar;“ zostavil fragment romanu „Šuntar“ a napísal asi štyristo anekdot atď. Do roku 1870 bol zemským poslancom na sneme. Blahá mu pamäť i pokoj prachu jeho! —

Nový obraz od Tiziana najdený bol nedávno v jednom starom zámku. Je to „Ma-

onna so závojom.“ o ktorej dosiaľ sa domnievalo, že pri dobytí Ríma vojskom Karola V. bola zničená. Do zmieneneho zámku bol poslaný maliar, aby prehlídal a ocenil obrazy, ktoré k dedictvu náležaly, a pri tom našiel tento obraz. Mnohí učbári turinskej akademie pravosť obrazu potvrdzujú. Šťastný nálezc, rozumie sa, hneď oznámil, že by obraz predal za million frankov.

Pilotyho „Nero,“ ktorý obraz bol gróf Ján Pálffy kúpil za 10.000 zlatých a ktorý tak obdivovaný bol na londínskej výstave, stal sa majetkom maďarského musea. Kedy že my Slováci budeme mať svojich Széchényich, Barkoczych, Pálffych atď., ktorí by tak štedre podporovali naše národné museum? Veru, — my by sme si vedeli inak úctiť z našej krve poslých magnátov, keby našu národnú osvetu tak napomáhali, jako maďarskú, my by sme si, reku, inak vedeli úctiť takých dobrodejev, nežli to Madari činia. Zo slovenskej krve pošli velmoži nechcejú byť našimi. I tak dobre! Veď i my máme vzdor tomu velmožov dľa ducha i ušlachtilosti srdca. A na tých národ nikdy, nikdy nezapomnie!

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Letopis Matice Slovenskej. Ročníka IX. sväzok I. Sostavil Viliam Pauliny-Tóth, podpredseda „Mat. Slov.“ Matičných spisov číslo 29. Turč. Sv. Martin. Kníhtlač.-účastníarsky spolok 1872. Strán 96, formát obyčajný, cena 60 kr. r. č. Jeho obsah je nasledujúci, a síce časti prvej: „Slovanskí válečníci v Uhorsku XV--XVIII. storočia“ (Pokrač.); od Fr. V. Sasineka, „Pamätnosti Gemersko-Malohontské,“ od Samuele Tomášika, „O premene látok v tele,“ od dra G. K. Zechentera, „Realné, ideálne a pravé chápanie pravdy,“ od Pavla Hečku, „Odpisy z listárne liptovského rodu Palugyay,“ od Štefana Hýroša; časť druhá obsahuje „Pokračovanie činnosti „Matice Slovenskej“ a „Sbierky Matice Slovenskej.“ — Veľmi povďační sme sl. redakcii „Letopisu,“ že nám podáva tolko znamenitých článkov v tomto sošite. Čo by sme si však žiadali je, aby „Letopis,“ keď nám nemožno „Slovesnosť“ vydávať, podával i kritiky jednotlivých diel i jazykospytnú vejačku, aby sme už raz všetci i čo do podrobností rovnako písali. Na zdar!

S „Letopisom“ rozposlala ct. správa „Mat. Slov.“ i dva malé spisy, menovite sú ony: „Základina domu Matice Slovenskej r. 1871/2,“ a „Návrh úpravy pre vedecko-umelecké odbory Mat. Slovenskej.“

Slovenského Národného Zábavníka vyšiel sv. II. i obsahuje povesti Jána Kalinčáka, „Bratova ruka“ a „Bozkovci“ menované. Dielko je v 8°, 107 strán veľké, v cene 35 kr. Veľmi zaviazaní sme usporiadateľovi N. Zábavníka, p. Jánovi Franciscimu, že pokračuje vo vydávaní Janka Kalinčákových povestí. I odporúčame našemu ct. obecnstvu opätne krásny podnik tento ku podporovaniu, ktorý si vzal za cieľ rozširovanie nevyrovnaných spisov nášeho nezapomenutelného Janička, Janka. Veď, kde neprerazia politické noviny, tam zdarne účinkujú národné povesti. Na zdar!

Prírodopis pre národné školy, sostavil Ján Kožehuba, učiteľ. Diel druhý: Rastlinopis. T. Sv. Martin. Tlačou a nákladom kníhtlač.-úč. spolku 1872. Veľká 8, str. 30; cena 12 kr. r. č. Naším národným učiteľom odporúčame snažne dielko toto. — Na zdar!

Spolok sv. Vojtecha, založený a do života uvedený dňa 14. septembra r. P. 1870. Nákladom Spolku sv. Adalberta (Vojtecha). Číslo 1. kníh spolkových. Na sklade u hlavného jednatelstva v Trnave a u všetkých okresných jednatelstiev. V Skalici, tlačou Jos. Škarniela, čest. kníhtlačiara Mat. Slov. 1872.

V XII., strán 72. Krámska cena 45 kr. r. č. Tak menuje sa kniha, ktorú sl. správa Spolku sv. Vojtecha nedávno členom svojim rozposlala. Obsah knihy je nasledujúci: I. Deje-pis Spolku sv. Vojtecha, a) O spolkoch vôbec, b) O spolku sv. Vojtecha zvláste; II. Život sv. Vojtecha; III. Reči, pri oživotvorení Spolku sv. Vojtecha dňa 14. septembra 1870 v Trnave držané; IV. Stanovy Spolku sv. Vojtecha; V. Ochrancovia, správa a výbor Spolku sv. Vojtecha. Jako vidí ct. obecenstvo katolícké, obsahuje spis tento mnoho záživného v sebe; i myslíme, že keď sa už presvedčilo, jak zdarne a usilovne Spolok sv. Vojtecha pracuje, že sa bude hŕne za jeho členov zapisovať. Pán Boh pomáhaj!

Výklad Malého Deharbeovho Katekisma. Spísal Jakub Schmitt. Preložila a vydala „Slovenská Škola“ na arcibiskupskom semeništi v Ostrihome. S odobrením Jeho kniežatskej Milosti pána Primáša Uhorského a Arcibiskupa Ostrihomského. Pastoralnej knihovny sväzok druhý. Pešť, 1871. Tlačou Minervy, I. uhor.-slov. účasť kníhtlačiarna. V VIII., str. 252. Cena (tak sa nám zdá) 1 zl. r. č.

Slavína vyšiel sošit stvrtý, i obsahuje biografie a podobizne mistra Jána Husa, Jána Kollára, skladateľa Tomášeka a dra. Frant. Sušila. Na zdar!

O voľbách (Rozhovor). V Pešti. Tlačou Minervy, fabriková ulica č. 39, 1872. V XVI. strán 40. Cena? Dielko, ktoré všetkým priateľom ľudu nášeho odporúčame, písané je vo veršoch. Na zdar!

Slovanský svět (Славянскій Миръ), o ktorom sme sa už v predošlom čísle zmienili, vyšiel už vo trech obsahuplných sošitoch. I sošit obsahuje nasledujúce články: „Slovo k čtenářům,“ „Michalu Petroviči Pogodinu v Moskvě,“ „Chorvátské vyrovnání,“ „Rusko a Srbsko,“ „Slovanské university v Rakousku,“ „Slovanskí civilisátoři v Anglii,“ „Drama Dubrovnické,“ „Národní obyčej u Slovanů,“ „Ruský pamflet o Husovi i o Češích husitské doby,“ „Původ pokrevní msty u Srbův,“ „Kde domov můj na Rusi,“ „Český národní gymn,“ „Český spolek pro vývoz a průvoz,“ „Hedbávnictví v zemích slovanských vůbec, a v jižním Rusku zvláště,“ „Psaní k redaktoru,“ II. sošit obsahuje: „Srbsko pred a po cestě knížete Milana do Livadie,“ „Z Mosky“ (Pův. dopis), „Od Kriváně“ (Pův. dopis), „Dubrovnické drama“ (Pokr.), „Slovanskí civilisátoři v Anglii“ (Pokr.), „Národní divadlo v Bělehradě“ (Pův. dopis), „Michal Petrovič Pogodin,“ „Hedbávnictví ve slovan-

ských zemích,“ „Slovanská obchodní akademie v Praze,“ „Český spolek pro vývoz a přívoz v Praze“ (Pokr.), „Směs;“ III. sošit podává: „Srbsko před a po cestě knížete Milana do Livadie“ (Pokr.), „Slovensko v r. 1848,“ „Nemadarské národnosti v Uhrách před volbami 1872,“ „Slovanskost dřevní správy Uhorska,“ „Karla Havlíčka Borovského: Elegie brixenské,“ „Slovanští civilisatoři v Anglii“ (Pokr.), „Zprávy literární,“ „Několik slovy o haličském sklárství,“ „Psaní k redaktoru.“ — K bohatému tomuto obsahu přidané sú v každom sešite prílohy inseratov i 35 strán silné. Prepotrebný nám osem-

desiat millionovému národu časopis tento odporúčame našim rodákom čo najlepšie. Na zdar!

Květy, výtečným V. Hálkem redigovaný obrázkový týždenník vystúpil už na 12 čísiel. Pán nakladateľ Dr. Ed. Grégr (Praha, Marianská ulice č. 20—2.) dá si veľmi záležať, aby časopis tento kelletristický všestrannej oblúby došiel. Obrazy donáša utešené, za znamenitý obsah ručí nám slavné spisovateľské meno p. redaktora. Predplatná cena na „Květy“ je štvrt roka 1 zl. 80 kr., s „Bazárom“ a „Ženskými Listami“ 2 zl. 70 kr. r. č. — Odporúčame časopis tento našim spanilomyslným Slovenkám čo najsnaznejšie.

Listareň redakcie.

Ct. redakcia a administracia „Slov. Světa“ v Prahe. Dieky za doposielanie nám Vašeho znamenitého časopisu. I my sme Vám hneď svojho „Orla“ poslali: no, keď ste nám oznámili, že Vám nedošiel, poslali sme Vám opäť dve čísla a — vďaka Vašim poštovným poriadkom — ani tie ste neobdržali. I posielame ich po tretikrát v tej sladkej nádeji, že žiadnemu nemčúrovi nenapadne, aby jich shabal alebo „nepřima se“ na obalku načiaral, jako sa to nám a jednomu českému spolku, ktorý sa na celý rok na „Orla“ predplatil, nedávno povodilo. Viac listovne. Na zdar bratstvu slovanskému! — P.

P. H v L. Sv. M. I p. otec i Vy prihlásili ste sa čo odberateľ; my sme dla toho dali expedirovať „Orla.“ Váš predplatok nedošiel nám k rukám. Co teraz? . . . píšete nám! — **Ct. red. „Rarášek.“** Stalo sa. — **P. B. N v S.** Prosíme o sľúbenú nám prácu. — **Ct. Sl. Škola v O. a Čit. spolok v S.** Dieky za pripisy. Böh Vám pomáhaj, drahí bratia! — **Pt. pp. J. Botto. S. Chalupka, J. Král, a S. Tomášik** prosia sa úctive, aby nás čo najskôr prácami svojimi potešili. Mládež naša ustavične na nás dotiera, prečo nezavoláme do tábora i Vás, atamanov Kozáčizny spevavej. Hurrah!!

Oznam.

S týmto číslom končí sa prvé štvrtročie III. ročníka

„ORLA.“

I prosíme snažne všetkých ct. pp. odberateľov minulého polročníka, ktorí sú zaň podlížni, aby nám už raz odoslali podlížnosť svoju. Spolu uctive prosíme tohoročných pp. odberateľov, aby si nesťažovali čím skôr poposielat nám predplatné peniaze, nakoľko ktorý tejto povinnosti svojej dosiaľ nevyhovel. No, prosíme i všetkých priateľov života slovenského, aby, keď je náš časopis tak lacný, jeho odberateľstvo rozširovať ráčili: a my vynaložíme všetkú našu usilovnosť, aby „Orl“ náš čo najzdarilejšie lietal nad švarným Slovenskom. Na zdar!

Redakcia.

Predpláca sa u redakcie v Prievidzi (Privigye):

celoročne 4 zl. r. č., polročne 2 zl. r. č. — Štujúci obdržia ho za 3 zl. r. č. — Orol vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 hárkov silných každého mesiaca na veľkej štvorke. Minulý ročník možno dostať za 4 zl. r. č. Poslednie pošty nech sa udávajú.

Nakladateľ A. Sytňiansky. — Kníhtlačiarско-účastinársky spolok v T. Sv. Martine.